

O existență ieșită din comun: MOSES HAIM LUZZATO

La Padova, într-o familie cu vechi tradiții evreiești, s-a născut în anul 1707 un copil predestinat parcă unei existențe ieșite din comun, care avea să scrie un episod romantic și exaltat în cronica evreilor din apusul Europei. Contemporanii aduc mărturie că încă din fragedă tinerețe Moses Haim Luzzatto — căci despre el este vorba — cunoștea Biblia, Talmudul, Midraș, literatura halahică, având în plus serioase cunoștințe de limbă și literatură clasice. El nu era surd nici la glasul muzelor, fiind un subtil cunoscător al literaturii europene din acele vremuri și indeosebi a celei italiene.

Adevărată enciclopedie vie, Moses Luzzatto a avut în copilărie drept profesori pe Isaac Cantarini, care l-a inițiat în arta poeziei și în științe exacte și pe Isaia Bassan, mai tîrziu prieten și protector, care i-a călăuzit pașii în studiul Cabalei.

Cunoștințele sale extraordinare, ca și personalitatea ieșită din comun, au adunat în jurul său un grup de tineri evrei, din care mulți veniseră la Padova la studii, la celebra universitate a orașului. Reveriile prelungeite, lecturile nesfîrșite, indeosebi din Cabală, au contribuit neîndoios la creșterea exaltării acestui spirit romantic. Avea 20 de ani cînd, adîncit în reverii cabalistice, crede a auzi o voce divină, denumită în scrierile mistice *magid*, care — așa pretinde în fața discipolilor săi — i-a relevat tainice înțelegeri. Începînd cu acel moment, magidul a continuat să-l viziteze pe învățat, care a notat de fiecare dată aceste intervenții mistice.

Fascinații de personalitatea și revelațiile tînarului lor maestru, prietenii săi se lansează tot mai pasionați pe cărările obscure ale misticii mesianice. Aceste stranii întîmplări ajung curînd la cunoștința rabinului din Veneția, care socotește că e vorba de un grup eretic ce a luat-o pe drumul primejdios al falsului Mesia, Șabetai Zvi. A urmat o dispută aprinsă, la care a luat parte majoritatea rabinilor italieni. Isaia Bassan a încercat să-l scape pe elevul său favorit de acuzația de erezie, dar fără succes.

În urma unei cercetări făcute în casa sa, au fost descoperite dovezile activităților oculte ale cercului său. Luzzatto este sever admonestat și îndemnat să părăsească hățiturile misticii. Un moment se pare că se va supune soartei. Manuscrisele sale sînt date spre păstrare profesorului său, iar Luzzatto pare decis să renunțe la viziuni.

Dar compromisul nu ține decît scurtă vreme. În 1735, e nevoit să părăsească Italia, pentru a scăpa de acuzațiile ce i se aduceau. Ajuns la Frankfurt, solicită protecția rabinului Jacob ha-Kohen. Acesta îi pretinde să semneze în prealabil un document prin care activitatea sa cabalistică e renegată fără echivoc, fiind denunțată ca un fals. Pe baza acestui act, rabinul din Veneția hotărăște arderea scrierilor lui Luzzatto.

Dar oameni de felul acestui tînar exaltat nu sînt sortiți să aibă lungi răgazuri de liniște. Luzzatto părăsește curînd orașul german, unde aflase liman, reîncepînd peregrinarea prin Europa. Îl regăsim la Amsterdam, unde s-a bucurat de cîteva momente de liniște. Exact atît cît să scrie alte cîteva lucrări despre Cabală, pasiunea vieții sale.

Acest destin zbuciumat s-a încheiat la Acra, în Orient, unde a murit secerat de ciumă, în anul 1746.

În mare măsură, opera a împărțit soarta autorului. După cum am spus, multe din scrierile lui Luzzatto au fost arse sau distruse, așa că despre concepția sa mesianică ne putem face doar o părere aproximativă din scrierile rămase și din mărturiile contemporanilor.

Scrierile cabalistice ale lui Luzzatto se împart în două categorii: unele sînt comentarii la cărțile tradiționale de Cabală, altele redau concepțiile sale proprii. Din prima categorie face parte *Kelah Pitei Hohmah*, o expunere sistematică a învățării maestrului său, Luria. Altă

lucrare, *Dereh Ef ha-Haim*, explică meritele religioase ale studiilor cabalistice, iar *Hoker u-Mekubal*, concepută ca un dialog între un filozof și un cabalist, încearcă să răspundă criticilor raționaliști la adresa Cabalei și să arate că numai această scriere răspunde problemelor religioase iudaice.

Dintre cărțile „dictate” de magid se remarcă *Zohar Timiana*, scrisă în aramaică, limba originară a Zoharului. Folosindu-se de stilul și de forma literară a Zoharului, ideea de bază a acestei cărți este aceea a eliberării mesianice.

Activitatea lui Luzzatto nu s-a rezumat doar la scrierile mistice; se remarcă și cartea sa de etică *Mešilat Iešarim*, devenită apoi foarte populară în secolul al XVIII-lea, mai ales că a fost scrisă într-un limbaj simplu și accesibil. Tradusă și în alte limbi, este una din cărțile importante de etică ebraică. În unele ieșite din Europa, unde această operă era temeinic studiată, elevii trebuiau să o știe pe de rost.

Mărturie despre talentul literar al lui Luzzatto stau numeroasele poezii și drame pe care le-a scris într-o frumoasă limbă ebraică. Talentul său se reflectă în limbajul său imaginativ bogat, conform stilului tradițional al poeziei de limbă ebraică din Italia. Între dramele sale în versuri se remarcă *Maaseh Simșon*, scrisă la 20 de ani, pentru a exemplifica regulile retorice pe care le dăduse în tratatul său de poetică *Leșon Limudim*. A doua sa dramă, *Migdal Oz*, este o alegorie pe teme cabalistice, iar ultima sa piesă, *La-Iešarim Tehilah*, scrisă la Amsterdam, dă expresie credinței autorului în salvarea finală. Aceste piese au fost admirate și rîspîndite de poeții evrei din Italia, constituind o adevărată școală poetică.

Chiar și din această sumară prezentare, reiese că locul lui Luzzatto în istoria culturii iudaice este susceptibil de părerii controversate. Unii critici îl consideră primul scriitor ebraic modern cu care începe dramaturgia iudaică. Alții, punînd accentul pe activitatea sa mistic-extatică, îl consideră a fi jucat un rol nefast.

Însă atît admiratorii cît și detractorii se întîlnesc atunci cînd consideră viața și creația lui Luzzatto ca un moment de referință în istoria culturii evreilor din secolul al XVIII-lea.

MANUSCRISE

Consiliul central al comunităților evreiești din Austria a editat un volum cu studii și facsimile privind vechi manuscrite iudaice existente în această țară. Studiile și reproducerea se referă la scrierile rabinice, acte de căsătorie, inscripții funerare din evul mediu, etc.

CURSORI

Universitatea Columbia din New York va organiza două cursuri de limbă și literatură idiș, unul pentru începători, altul pentru avansați. Vor fi ținute, de asemeni, prelegeri privind istoria diferitelor comunități evreiești din lume.

Notăm că în cadrul aceleiași universități se desfășoară, de aproape doi ani, un ciclu de conferințe pe teme iudaice. Iată titlurile citorva prelegeri: „Cultura iudaică în evul mediu”, „Biblia și literatura evreiască medievală”, „Rabi Loew, creatorul Golemului”, „Filozofia iudaică în perioada renașterii”, „Locul lui Maimonide în filozofia universală”.

„ÎNVĂȚĂTOR ÎN INFERN”

Sub acest titlu va fi editat în curînd la Amsterdam un document impresionant din anii holocaustului. Este vorba de cîteva fragmente din jurnalul învățătorului Moșe Olitzki, unul dintre conducătorii obștei evreiești din ghetoul de la Vilna.

Vreme de două decenii Olitzki a fost una din figurile centrale ale învățămîntului evreiesc din Vilna. El a predat idișul și ebraica, a ținut cicluri de prelegeri din istoria evreilor. Atunci cînd naștii au ocupat orașul și au început represivile, Moșe Olitzki a organizat, în împrejurări extrem de grele, învățămîntul pentru copiii din ghetto. Grupul de profesori și învățători, al căror număr se micșora mereu ca urmare a reprimărilor și deportărilor, au înscris pagini de emoționantă dăruire în strădaniile lor ca fiecare copil să se poată bucura, chiar în tenebrele acelor vremi, de lumina cărții. Organizate pe ascuns, cursurile s-au desfășurat totuși cu regularitate și au cuprins toți copiii de vîrstă școlară, pe clase și nivele de cunoștințe. Cu toate deosebirile și controalele din ghetto, naștii n-au reușit vre-o dată să depășească această rețea școlară, care funcționa neîntrerupt. Lupșind cu foamea, cu frigul, cu lipsa de manuale, micul grup de învățători s-a străduit și a izbutit să aducă celor aproape 3000 de copii din ghetoul Vilnei nu numai darurile de neprețuit ale cărții, dar și puțină bucurie în infernul cotidian.

Despre toate acestea vorbește Olitzki în jurnalul său de însemnări. Multă vreme, după ce autorul său a fost deportat și apoi ucis în lagărul de la Dachau, acest jurnal a fost considerat pierdut. Unul din prietenii apropiați ai lui Olitzki, Marian Dvorjetzki, și el învățator, a întreprins, de-a lungul multor ani, cercetări pentru găsirea valorosului document. Dvorjetzki, căruia autorul îi citise în cîteva rînduri din jurnal și care știa că o parte fusese scoasă din ghetto cu cîteva luni înainte de deportarea lui Olitzki, și-a îndreptat atenția spre depistarea acestor caiete. După ce a lut legătura cu peste o mie de persoane din 85 de localități situate pe trei continente, Dvorjetzki a reușit să dea de urma jurnalului. Mai exact, el a găsit o mare parte a însemnărilor lui Olitzki, notații care se referă la perioada 22 decembrie 1941—9 februarie 1962. Este vorba de perioada care a urmat asasinării în masă a 60000 de evrei din Vilna și a precedat marea val de deportări spre lagărele de exterminare de la Dachau și Buchenwald. Atunci, între gropile comune și camerele de gazare, o mîna de învățători deschideau în fiecare zi miilor de copii din ghetoul Vilnei căi spre orizonturile cunoașterii.

Sculptură de H. MERKER

BETATRON

Un colectiv de specialiști de la Institutul de fizică atomică al Comitetului de stat pentru energia nucleară a terminat construcția unui tip perfecționat de betatron destinat aplicațiilor în industrie. Noul betatron este compact și transportabil, caracteristici care asigură utilizarea lui în halele întreprinderilor industriale. Cu ajutorul său, pot fi depistate defecte ascunse în diferite piese și componente ale utilajelor chimice, energetice, mașinilor etc.

ÎN 50 DE ȚĂRI...

Pe porțile cunoscutei întreprinderi mecanice Muscel din Cîmpulung a ieșit cel de-al 90 000-lea autoturism de teren, realizat de la începutul fabricației. De-a lungul anilor, au fost realizate cinci tipuri de autoturisme de teren, urmînd ca în cursul anului 1975 să fie introduse în producția de serie două noi tipuri, perfecționate, ARO-244 și ARO-241 modernizat. Datorită caracteristicilor lor tehnico-funcționale superioare, autoturismele de teren românești s-au făcut larg apreciate peste hotare, ele fiind actualmente exportate în 50 de țări.

CARBON-13

Într-o instalație proiectată și realizată în cadrul Institutului de izotopi stabili din Cluj-Napoca s-a separat și produs, în premieră românească, izotopul greu al carbonului. Acest izotop, denumit în mod curent „Carbon-13” are numeroase aplicații practice în biologie, medicină și alte domenii.

FESTIVAL STUDENȚESC

La București s-a desfășurat un festival studențesc de artă. Organizat pe facultăți, în cadrul celor mai mari unități de învățămînt superior din Capitală, festivalul a reunit cele mai bune formații studențești de muzică, teatru, folclor, dansuri tematice, brigăzi artistice de agitație ș.a. în care activează peste 2000 de studenți bucureșteni. Festivalul s-a încheiat cu o „Săptămîna a artelor”, pe parcursul căreia au fost prezentate cele mai bune spectacole ale formațiilor artistice studențești.

„RELON-V”

„Dinastia” relonului românesc se lărgeste continuu. Cel mai tînăr membru al acestei dinastii este „Relon-V”, obiectiv ale cărui lucrări de construcție au început pe platforma chimică Săvinești. Noua unitate este prevăzută cu o mare capacitate de fire sintetice și asigură o valorificare superioară a materiei prime indigene.

PREMIERĂ MONDIALĂ

După zece ani de cercetări minuțioase, un colectiv al catedrei de beton armat de la Institutul politehnic din Cluj-Napoca a pus la punct o realizare originală în domeniul consunștilor: un acoperiș prefabricat. Acoperișul, integral prefabricat, este alcătuit din elemente care se asamblează la sol și se ridică apoi cu ajutorul unor pompe hidraulice. Această premieră mondială în materie de construcții a stîrnit interesul specialiștilor din alte țări.

Jubileu
la Torino

Obștea celor 1700 de evrei din Torino sărbătorește, împreună cu coreligionarii din întreaga Italie, un dublu jubileu. În toamna aceasta s-au împlinit 300 de ani de la inaugurarea, în septembrie 1674, a celui mai vechi lăcaș de rugăciune iudaic torinez, Templo Maggiore, edificiu monumental în stil maur, excelent conservat până în zilele noastre. Anul 1974 marchează, totodată, împlinirea a șase secole de prezență — atestată documentar — a evreilor pe meleagurile marii așezări din Piemont.

Dintr-o referință cuprinsă într-o orățiune din anul 573 a episcopului Maximus, unui istoric presupun că la Torino s-au stabilit evrei încă din secolul al șaselea. Prima atestare documentară a prezenței evreiești în acest oraș datează însă din cel de-al XV-lea secol. Este vorba de o „listă de impozite” din anul 1424 în care sînt înscrși 38 de contribuabili evrei. Unele indicii, cum ar fi prenumele și transcripția numelor, par să arate că majoritatea acestor primi locuitori evrei ai Torino-ului veniseră din Germania și Franța. În 1425, o hotărîre a Consiliului orașului stabilea obligația membrilor obștei (care număra pe atunci, potrivit cronicilor vremii, aproape 200 de persoane) de a avea domiciliul numai într-un cartier special. O ordonanță emisă de ducele Amedeo VIII în anul 1430 acordă evreilor dreptul de a sedera în oraș numai pe perioade de cîte zece ani, urmînd ca la capătul fiecărei perioade acest drept să fie reinnoit numai după achitarea unui impozit colectiv denumit Censiva Judaeorum. Aflată sub imperiul restricțiilor și amenințată adesea cu exilul, obștea torineză a știut să-și păstreze identitatea. Documente ale timpului vorbesc despre viața religioasă a obștei, despre întemeierea unei școli religioase la sfîrșitul secolului al XV-lea.

După aproape un veac și jumătate, unele dintre restricțiile la care era supusă obștea evreiască au început a fi abolite. O decizie din anul 1568 a ducelui Emanuele Filiberto anula unele vechi îngrădiri ale drepturilor cetățenești printr-o măsură discriminatorie privind domiciliul. Cîteva ani mai tîrziu, același Emanuele Filiberto acordă dreptul de stabilire în oraș unui număr de peste 400 de marani din Spania și Portugalia, oferindu-le și privilegiul în practicarea comerțului și meseriilor. În podfa stăruințelor regilor Spaniei, ducii de Piemont au refuzat să reintroducă măsurile discriminatorii anulate. Dimpotrivă, de-a lungul secolului al XVI-lea obștea evreiască s-a bucurat de drepturi cetățenești care îi permiteau participarea activă la viața socială și economică. În timpul guvernării ducelui Carlo Emanuele a fost emisă o ordonanță potrivit căreia un reprezentant al obștei primea funcția publică de „conservator” și era abilitat să se ocupe de treburile comunitare, reprezentînd totodată comunitatea în fața autorităților.

În primăvara anului 1798 au fost acordate evreilor, pentru prima oară, drepturi cetățenești depline. Aceste prevederi au fost întărite ceva mai tîrziu de regele Vittorio Emanuele I care, printr-un decret regal din octombrie 1816 anula „orice dispoziții care ar lipsi cetățenii evrei de facilități ce sînt acordate tuturor cetățenilor”.

În perioada ce a urmat, comunitatea din Torino a fost una dintre cele mai importante din Italia, atît numericeste cit și în ce privește viața spirituală. Actuale, deși redusă din punct de vedere numeric, această comunitate se remarcă printr-o viață religioasă bogată. Alături de școala rabinică „S. H. Margulies-Disegni” în oraș funcționează trei cursuri de Talmud Tora.

meridiane

Vestigii iudaice la Sarajevo

Puține sînt locurile din Europa unde atît de multe elemente ale peisajului urban și atît de numeroase documente și vestigii să evoce prezența fecundă a evreilor de-a lungul secolelor, cum este Sarajevo, unul din cele mai mari orașe ale Iugoslaviei, capitala republicii Bosnia și Herțegovina.

Oricare dintre locuitorii orașului, aflînd că vrei să vizitezi partea veche a acestei sinteze de stiluri și epoci care este Sarajevo-ul contemporan, te va îndemna să poposești neapărat în bătrîna sinagogă de pe strada Mareșal Tito. Situată în Marea Curte sau Dairaua pașei Sijavus — unul dintre reprezentanții de acum două secole ai sultanului de la Istanbul — această clădire de formă pătrată, cu o splendidă cupolă maură divizată de trei coloane, se zice că ar fi fost construită întia oară în 1580. Distrusă în două rînduri de puternicele incendii care bîntuiau odinorașul, ea a fost realizată definitiv, în forma pe care o are azi, abia în anul 1821. Cele două porți de lemn încrustat și cele 26 de ferestre — dintre care o parte avea cîndva aspectul unor vitralii — desfată și azi privirile vizitatorului. Ultimul serviciu divin a avut loc aici în ziua de 12 aprilie 1941. După aceea ocupanții nazisti au devastat interiorul clădirii, iar mai tîrziu au transformat-o într-o închisoare pentru evrei. În 1966, sinagoga a fost restaurată; în prezent aici se află Muzeul evreilor din Sarajevo.

La fel de celebru pentru valorile lui istorice și artistice este cimitirul evreilor sefarzi, o panoramă de monumente funereare, cu inscripții în ebraică și ladino, revărsată maiestuos pe colina Borak, deasupra malului stîng al riului Milijacka. Cînd coboară înserarea, o stranie lumină vioie conferă întregului ansamblu — din care se desprind cîteva pietre tombale din evul mediu — o fantastică aureolă.

Dar cel mai valoros vestigiu — și cea mai impresionantă mărturie — despre prezența evreilor pe aceste meleaguri este o carte a cărei valoare, potrivit afirmațiilor unor specialiști de prestigiu, e mai prețioasă decît greutatea ei în aur. Această carte — faimoasa „Hagada din Sarajevo” — se află păstrată, ca o nemeșmată de preț, într-un seif situat într-o mică sală discretă a Muzeului Național al Bosniei și Herțegovinei. Rari sînt vizitatorii cărora li se rezervă privilegiul de a contempla emoționantul manuscris.

Istoria acestei cărți este semnificativă, reflectînd în bună măsură însăși istoria Diasporei europene. Pe temeiul unor minuoase investigații științifice s-a stabilit

LICITAȚIE

La o licitație din New York a fost vîndută o carte rară. Este vorba de prima relatare din sursă occidentală despre obștea evreiască din China. Autorul ei, reverendul George Smith, a vizitat China la jumătatea secolului trecut și a luat contact cu comunitatea evreiască de atunci din Shanghai. Cartea a apărut în anul 1851 și cuprinde, între altele, o descriere amănunțită a sinagogii Kae Fung Foo din acest mare centru al Chinei.

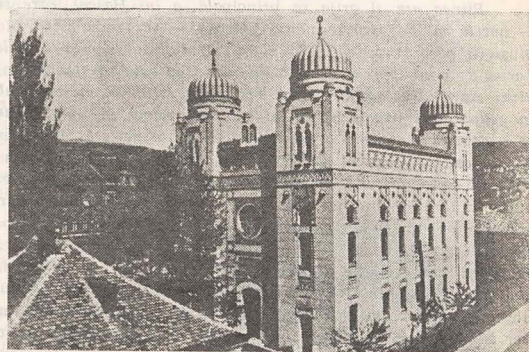
ANTICHITĂȚI

O scrisoare a lui Rambam, erudit din secolul al XII-lea, unele din primele tipărituri în limba ebraică, acte de căsătorie din Persia evului mediu — iată cîteva din cele mai prețioase obiecte ce pot fi admirate la expoziția de antichități a Muzeului evreiesc din New York. Expoziția cuprinde peste 250 de piese arheologice, de cult etc.

IMPUNĂTOAREA SINAGOGĂ DIN ORAȘ

că această carte datează din perioada prezenței evreilor în Spania. De acolo a călătorit — ca urmare a migrației evreiești provocate de cumplita persecuție ale inchiziției — în Italia, unde în decursul unui secol a schimbat mai mulți proprietari. În Sarajevo a ajuns, după toate probabilitățile, prin Dubrovnik, unde, în secolele XVI—XVII se stabilesc o importantă comunitate sefară. Pentru secolele următoare, istoria plină de peripeți a cărții rămîne învăluită în mister. Cert e doar că în 1894, un băiat din familia Cohen — care rămăsese de cîteva săptămîni orfan și voia să-și salveze familia din marile nevoi — a adus-o la conducerea comunității evreiești din Sarajevo, solicitînd pentru ea un preț modest. Comunitatea a achiziționat-o, iar mai tîrziu a dăruit-o tînărului muzeu național al Bosniei și Herțegovinei, care tocmai se organiza, căutînd să adune în sălile sale tot ce oglindea tradițiile vieții locale.

Scrisă pe pergament și cuprinzînd numeroase miniaturi, compoziții simbolice

ce ilustrează scene din Biblie, cartea este decorată cu un șir de motive ornamentale care transformă fiecare pagină într-o operă de artă. Bogăția și varietatea compozițiilor, forța de sugestie a chipurilor umane, finețea contururilor, expresivitatea coloritului, totul contribuie la crearea unei atmosfere evocatoare, impregnate de spiritul Cărții Sfinte. „Hagada din Sarajevo” demonstrează, poate mai mult ca orice alt manuscris ce ni s-a păstrat din acea epocă, tradițiile artistice ale evreilor sefarzi din Spania evului mediu, tradiții ce premerge arta renascentistă de ilustrare a cărților.

Frapează la miniaturile acestei cărți și consonanța cu unele cuceriri ale artelor plastice din secolul nostru: adesea te surprinzi făcînd asocieri între ilustrațiile Hagadei și compozițiile pe teme biblice ale unui Chagall. Există un aer comun — aceeași fervoare a credinței, aceeași libertate și bogăție a imaginației același zbor al gîndului, al simțirii, al visării.

M. AVIGDOR

Cecil Roth

Mai multe reuniuni comemorative, o sesiune de comunicări a Academiei britanice de științe istorice, deschiderea unei expoziții memoriale, au marcat împlinirea a 75 de ani de la nașterea savantului istoric Cecil Roth.

Născut la Londra în noiembrie 1899, decedat la Ierusalim în februarie 1970, Roth a fost unul dintre cei mai remarcabili cercetători ai istoriei iudaismului. Și-a început studiile la City of London School și s-a specializat apoi la Oxford în istoria evreilor și istoria italiană. Începînd din 1934, timp de trei decenii, a ținut cursuri de studii iudaice post-biblice la Morton College din Oxford. În același timp el predă istoria evreilor la „Jews College” din Londra. Casa lui, din apropiere de Trafalgar Square, a fost ani de zile un loc unde studenții și oameni de știință se întâlneau ca să dezbată probleme privind iudaismul.

În perioada ascensiunii nazismului în Germania, Roth a ripostat cu vigoare rasismului hitlerist. În noaptea ce a urmat pronunțării de către Hitler, la 11 martie 1937, a unui imund discurs antisemit, el a scris o replică sub forma unui eseu — pamflet. Această replică, intitulată „Contribuția evreilor la civilizație și tiradele unui dușman al civilizației” a fost publicată în limbile engleză, germană și franceză. Reputatul om de cultură considera drept cea mai mare onoare faptul că a figurat, alături de strălucite personalități ale vieții publice și culturale britanice, pe o listă de 50 de persoane întocmită de naștii cu mențiunea de a fi „arestați în primă urgență” după proiectata invadare a Marii Britanii.

Activitatea de cercetare istorică desfășurată de Cecil Roth a fost prodigioasă. Prima lucrare, publicată în mai 1925, a fost consacrată istoriei italiene: „The Last Florentine Republic” (Ultima republică florentină) — de fapt o amplă privire istorică asupra renașterii italiene. Epoca asupra căreia s-a aplecat cu predilecție a fost evul mediu și Renașterea. Autor fecund, el avea darul unui scris de rară plasticitate. Calitățile sale de popularizator și publicist s-au vădit în articolele și eseurile publicate în presă.

Scriserile lui Roth acoperă o largă arie tematică. Cea mai mare parte a operei sale este, însă, dedicată celor mai dife-

rite aspecte ale istoriei iudaismului și gîndirii iudaice. Dintre lucrările principale în acest domeniu, amintim: „Evreii în Oxfordul medieval”, „Istoria evreilor în Anglia, de la origine pînă în zilele noastre”, „Schite despre comunitățile evreiești din provincia engleză”, „Istoria evreilor din Veneția”, „Inchișișia spaniolă și evreii”, „Maranii și maranismul”, „Viața lui Manasse Ben Israel”.

Una din cele mai populare opere ale savantului este „Scurtă istorie a poporului evreu”. Reflectate a universalității cunoștințelor autorului, această lucrare (apărută pentru prima oară în 1936 și reeditată de atunci, succesiv, în 11 ediții în limbile engleză, germană, franceză, spaniolă și italiană) se află printre cele mai bune scrieri de acest gen. În ansamblul ei, opera lui Cecil Roth aduce o contribuție remarcabilă la mai buna cunoaștere a factorului evreiesc în istoria Europei.

Profesorul Roth a lăsat o bogată colecție de artă și de antichități iudaice, rodul a 45 de ani de strădăni, călătorii și cercetări — una din cele mai importante colecții de acest fel. Printre altele, această colecție cuprinde un mare număr de șefnec de Șabat, în rîndul cărora figurează cel mai vechi exemplar cunoscut pînă astăzi. Prin activitatea sa de recuperare a vestigiilor artei iudaice, ca și prin studiile efectuate în acest domeniu, Roth a înfăptuit o operă remarcabilă, deschizînd drumul studierii și aprecierii artei evreiești.

„Ambiția supremă și sensul vieții mele — spunea Cecil Roth — este să contribuie cu ceva la studierea istoriei iudaismului”. Această aspirație și-a pus amprenta pe întreaga viață a istoricului. În ultimii ani ai vieții, a desfășurat o intensă activitate la conducerea lucrărilor de redactare a noii ediții — în 16 volume — a Enciclopediei Iudaice, operă vastă, concepută ca un instrument de reliefare și cunoaștere a valorilor iudaismului. În aceeași perioadă, Roth și-a îndreptat atenția spre studierea sulurilor de la Marea Moartă. Teza sa, potrivit căreia secta de la Kumran nu era alta decît cea a zeloților, n-a fost acceptată integral de toți specialiștii în materie biblică, însă vederile sale au fost primite cu interes și respect.

Hascal, aproape celebru în țirg sub diminutivul Haskiolă, era ziarist, adică vânzător de ziare. De fapt, unul dintre vânzătorii de ziare, căci și în această branșă concurența era aprigă. Oferta întrecea cu mult cererea. Nu că oamenii nu ar fi fost doritori să citească, nu din pricina asta. Curiozitatea a fost mereu vie în țirg, iar pe atunci, când încă nu pătrunseseră nici radio-ul și nu se descoperise televiziunea, ziarul era singurul fir ce lega țirgul de lumea largă. Atita doar că un ziar costa 3 lei, prețul unei jumătăți de piine, și piinea cea de toate zilele era principala grijă a celor mai mulți.

Piinea era și grija sa principală, a lui Hascal, care se lupta cu disperare — acesta mi se pare termenul potrivit — să vîndă ziare. Mai precis să găsească mușterii cărora să le vîndă ziare. Amănuntul acesta trebuie reținut, căci nu e vorba de o nuanță, ci de o atitudine. Una este să stai la un colț de stradă și să vinzi ziarul trecătorilor care-l solicită și altceva, ca totul altceva, este să alergi în goană prin țirg, strigînd și fluturînd ziarul ca un argument, ca o făgăduială, ca o dovadă materială a emoțiilor tari ce le vei trăi dacă-l vei cumpăra. În acest fel își exercita Hascal meseria, care dacă nu-i prea asigura piinea cea de toate zilele îl consacrase, în schimb, ca unul din personajele pitorești ale țirgului.

În ierarhia branșei sale — căci oricît de curios s-ar părea, exista și în acest domeniu o ierarhie recunoscută — Hascal nu ocupa primul loc. El nu era ziaristul doctorilor, clienții săi nu erau nici negustorii de pe Strada Mare, nici cei de pe bulevard sau celelalte străzi ale elitei. Raza lui de activitate începea dincolo de ele, cuprîndea ulicioarele strimte cu dugheni sordide, ce duceau spre obor. Mai ales oborul era piața sa principală, de fapt mai mult decît atît: teatrul, scena în aer liber pe care desfășura plenitudinea artei sale. Căci sint convins că și în acest umil vânzător de ziare se ascundea un actor, pe care doar circumstanțele au făcut să nu iașă la iveală.

Nu, nu avea elocvență și nici dicție, cel puțin în accepția obișnuită a termenilor. Iar despre ținută, ce să mai vorbim! Mărunt, dizgrațios, un cap mic pe un gît scurt, trupul îndesat, cioplit grosolan, era parcă mult mai mult să distragă decît să atragă atenția. Așa era în timpul liber, cînd nu avea teancul de gazete la subsuoară. Un soi de balon dezumflat inert. Dar era de ajuns să-și treacă după grumaz cureaua ce susținea tașca doldora cu ziare și reviste și teancul la subsuoară pentru ca să devină cu desăvîrșire alt personaj. Un personaj frenetic, agitat, un virtze dezlănțuit din senin, precedat de o furtună sonoră: „Ziare! Ziare! Ediție specială! Ziare! Ziare! Ziare! Ziare!...” Nu, cuvintele nu pot reda această avalanșă sonoră, acest tir precipitat de sunete. E ca și cum am încerca să redăm prin cuvinte vîietul Niagarei, sau finalul unei simfonii de Bach. Doar o bandă sonoră ar fi putut face acest lucru, dar pe atunci nimeni în țirg nu auzise de magnetofon. Și chiar dacă ar fi avut un asemenea instrument la îndemînă, mă îndoiesc să-i fi trecut cuiva prin mînt să-l imprime pe Hascal.

De amuzat pe socoteala lui, asta da. În urtîl și plictisul țirgului, apariția sa era o clipă de divertisment mai cu seamă pentru negustorașii mărunți ce așteptau amărîți ca vai de ei în prag mușterii care nu mai veneau.

Cînd pinza coclîță și încinsă a amiezii de vară era sfișiată de țipetele disperate ce precedau trecerea lui Hascal, domnu Micu, cel cu dugheana de furnituri de croitorie „La concurența mare” îi făcea cu ochiul lui domnu Moritz, „La mina de fier, fierărie și potcoave” și distracția se pornea:

— Ce scrie astăzi la ziar, Haskiolă?

Din goană, frenetic, agitat, acesta începea să rănească titlurile groase, de pagină întâi, de senzație. I le citise dimineața, cînd preluase marfa, d. Adler, depozitarul de ziare, căci el, Hascal, era, firește, analafat. Dar o singură lectură îi ajungea ca să rețină esențialul ziarului: „Oribila crimă din...”, „Marea excocherie de la...”, „Groaznicul accident de cale ferată” și așa mai departe.

— Nu-i adevărat, Haskiolă! Ziarele scriu minciuni!

Atît îi trebuia cu furtuna verbală să devină uragan. Clocotînd de furie și indignare, Hascal apăra onoarea profesională, nu numai a sa, ci a întregii tagme gazetărești. Despre care, după cum se vede, avea o foarte înaltă părere și cu care, în marea sa naivitate, se simțea solidar.

Și mai avea ceva frumos acest frenetic vânzător de ziare: un nativ simț al justiției. E drept că el se manifesta în forme cam bizare, dar nu acest lucru mi se pare de seamă.

De pildă, era de ajuns ca domnu Micu, știindu-i reacția și doritor s-o provoace, spre a se distra, să-i ceară din senin:

— Haskiolă, astăzi să-mi vinzi două „Dimineața”...

Atît îi trebuia lui Hascal să se dezlănțuie:

— Pungașule, nemernicule, excochule! Tu vrei două „Dimineața” ca altul să nu aibe nici una?!

Negustorașii se prăpădeau de ris, dar mie mi se pare că în această naivă și absurdă dezlănțuire a bietului vânzător de ziare era un tîlc mai adînc.

Așa era în primele zile ale săptămîinii, pînă miercuri. Miercuri era zi de țirg și atunci era și ziua marelui recital al lui Hascal. În obor, printre căruțe și cai, înconjurat de țărani uluiți, el își arăta adevărata măsură a talentului său. Strigînd, țipînd, agițînd frenetic teancul de ziare deasupra capului, virînd ca un argument esențial cîte un exemplar sub ochii oamenilor, ce nu făcea Hascal spre a convinge publicul — căci în jurul său se formase un public larg — să-i cumpere ziarul!...

Nu știu cu cit se alegea, seara, de pe urma trudei sale de o zi întreagă, după cum nu știu și nu aș putea să vă spun cîte guri avea de hrănit acasă. Atita căcă unuori joi, mai ales în lunile de sezon mort, cînd viznarea ziazeilor scădea catastrofal, Hascal lăsa tașca acasă și o pornea de dimineață, din casă în casă, la cerut. Căci după joi e vineri și apoi sîmbătă și cel puțin de Șabat se cuvenea ca ai săi să aibă ce minca. Iar gospodinele, inimoase, îl înțelegeau și nu-l lăseau să plece cu mina goală.

...Era pe atunci la modă, în țirg, un cîntec, cam melodramatic, despre un vânzător de ziare ce îmbie, roagă, imploră trecătorii să-i cumpere marfa, înșirînd crimele, jaful, nedreptatea despre care relatau paginile lor. „Kolf a țaitung”, cumpărați o gazetă, era titlul și lait-motivul aceluși cîntec. Melodia era tristă, sfișietor de tristă, spre a sugera și în acest fel condiția tragică a dezmoșteniților soartei. Spre sfîrșit însă, cîntecul izbucnea triumfător, prevestire a viitorului: „Nor komen vet a țait. Dar veni-va o zi / Neîndoișo va veni / Cînd bucuria strălucii-va pe chipul meu / Dansînd voi străbate străzile orașului / Strigîndu-mi bucuria vremurilor noi / Kolf a țaitung Cumpărați gazeta / Fără crime, jaf sau împilări / Cumpărați gazeta / Citiți gazeta vremurilor noi...”

Așa suna cîntecul acela, pe care nu știu dacă el, Hascal, l-a auzit vreodată. Ceea ce, însă, știu e că i-ar fi plăcut cu siguranță.

VICTOR RUSU

• SOCIETATEA „Junimea studioasă medicală israelită” din București a organizat la 8 decembrie 1884 o petrecere de dans sub patronajul doctorilor Blumenfeld, Coțiu și Roth, cu scopul de a-și întemeia o bibliotecă.

• LA GALAȚI a încetat din viață Osias A. Goldstein care a funcționat timp de 48 de ani ca magazioner în port. Cortegiul funebru a fost urmat de toți magazionerii din port și de toți căruțașii.

Defunctul lăsînd în urma sa 8 copii, diferite persoane s-au angajat să întrețină cîte unul din copiii la școală.

• DOCTORUL E. Schwarzfeld reproduce și comentează în gazeta „Fraternitatea” din 16 noiembrie 1884, un act cu privire la recăldirea sinagogii din orașul Neamt. Actul (în original în limba ebraică, în gazeta tradus în limba română) a fost pus la dispoziție de cronicarul I. Kaufmann.

„Spre pomenire pentru neamurile viitoare să fie acest urag, că în orașul Niamț a fost o sinagogă veche, zidită pentru veci, o zidire puternică și frumoasă; iar în anul 5534 (1774) în noue a lunei Ab, în ziua cea mare în care Templul nostru și slava noastră a fost dărîmat și ars de două ori, s-a încins un foc mistuitor în orașul Niamț și pomenita sinagogă a fost și ea prada focului. Ne-am opintit din răspuseri de a rezidi casa de rugăciune pe temelia ei, precum a fost mai înainte. Iar Vodă Grigore Ghica — a cărui slavă să se mărească — a răspuns și a zis trimisului nostru, domnul Ițhoc ben Abraham Moșe: „Iată, vă dau voie ca să zidiți sinagogă din lemne”. Și noi am păzit porunca Măriei sale Vodă și am ridicat această casă și am scris aceste cuvinte, spre pomenire veșnică în anul 5536 (1776) în 17 zile a lunei Elul: „mai mare va fi slava acestei case din urmă decît a celei dintîi” și am pus pecetea sinagogii celei vechi.”

Urmează semnăturile lui Naftali sin Ițhoc Grumăzeșter, Iehuda Leib haham, Șloime sin Isac Așcuer, Peisech sin Moise, Israel sin Manase.

„Sigiliul este pus la finalul documentului, cu fumul luminării” (în loc de tuș).

• ÎN EDITURA librăriei Ig. Haimann din București au apărut, în „colecția Haimann” următoarele basme și istorioare pentru copii, în mai multe culori: Flautul magic, Guliver în țara uriașilor, Aladin sau Lampa fermecată, Basme vestite, Animale domestice. Alte volume în preparație.

• SUBSEMENATA Chaie — Lea Iașana aduc la cunoștința onor. mele clientele și a publicului că m-am mutat cu Birtul în strada Fundătură Sticlarilor.

• „INSTIINȚARE. Aducem prin aceasta la cunoștința publică că cu începere de la 15 luna curentă am deschis în localul Institutului nostru situat în strada Olteni nr. 5, un Curs de seară în care se vor preda: limba română, meditațiuni de clasele primare și cursul inferior de liceu; limba ebraică, Pentateuch cu comentariul lui Rași și Talmud; limbile franceză și germană. Convinși că indeplinim o necesitate reclamată de instrucția israelito-română, sperăm că încurajarea ne va răsplăti greaua sarcină ce am luat-o asupra-ne. Maier și Ratner vechi profesori, D. Iurescu, student medicinist.”

• DUMINICĂ 2 decembrie 1884 a fost inaugurată noua clădire a spitalului Caritas din București.

• „GENERATIA bătrînă se stinge”, arată gazeta „Fraternitatea”. La 15 noiembrie a fost condusă la locul de veci bătrîna Haie Wisner soția decedatului Mendel Wisner care a funcționat multă vreme ca staroste al evreilor din Capitală. Carul funebru a fost urmat de numeroase rude precum și de un public numeros.

• DAR ȘI generația tînără dă victime. Luni 19 noiembrie a avut loc înmormîntarea locotenentului administrator clasa II Nathan Gavrilescu, mort în floarea virstei de 28 ani.

• CORESPONDENTUL din Neapole al ziarului englez Times anunță că „la Pompei a fost găsit un tablou prea interesant, ce reprezintă Judecata lui Solomon și care s-a depus în muzeul din Neapole”. Acesta e primul tablou cu subiect biblic ce s-a găsit pînă acum în orașele dezgropate. „Tabloul este lung de 5 și jumătate urme, înalt de 1 urmă și 7 degete. Tabloul, bine conservat, e plin de spirit și schițat cu multă libertate”.

• SOCIETATEA „Ajutorul” din Piatra, care grupează tineretul evreu, și-a propus să întemeieze o școală israelito-română. În acest scop a făcut apel la cunoscutul artist I. D. Ionescu (celebrul actor satiric și cîntăreț, de la „Junion”) care venise cu trupa sa în localitate. „D-sa, ca totdeauna, s-a arătat binevoitor, încîntînd publicul care a răspuns din plin la apelul societății”.

• GAZETA „Vocea Covuruluiului” anunță că firma de haine gata „La Cavalerul de Modă”, a domnului Schwarzman din Galați, a obținut la expoziția din Triest medalia de aur „pentru soliditatea fabricațiilor sale”.

• DUPĂ CUM ARATĂ „Curierul” din Iași, la expoziția acestui județ, d. Fraenkel, legător de cărți, a expus o frumoasă Biblie și o frumoasă Evanghelie, legate în catifea, lucrări executate cu multă artă în atelierul d-sale”.

• GAZETA „Apărătorul” reproduce cele două epitafuri, în versuri, alcătuite de Eliade Rădulescu și de Dimitrie Bolintineanu, la moartea pictorului și revoluționarului Barbu Ișcovescu. Intr-o notă explicativă gazeta arată „Este de notat că trei martiri ai libertății poporului ro-

DECESE

În perioada 11—25 decembrie 1974, în cimitirile Comunității evreilor din București au fost înhumați:

Federbusch Regina (78 ani), Bulev. Dinicu Golescu 35; Scolnic Jean (71), Cămin Negru Vodă; Eschenazi Hana (71), str. Cuză Vodă 117; Ștern Magdalena (53), str. Sf. Maria; Solomon Ferdinand (63), str. Arcului 24; Arabiu Solomon (89), str. Arghezi 26; Meerovici Bertina (70), str. Pompiliu Manoliu 13; Recevschi Ana (66), str. Șepcari 9; Marcus Iancu (71), str. Sfinții Apostoli 60; Andreșter Stela (59), str. Dionisie Lupu 63; Meheli Elias (82), str. Labirint 34; Strichberger David Leib (62), str. Dem. Theodorescu 8; Polac Samoilă (91), str. Labirint 22; Zukerman Rosa (88), Calea Dorobanți 36; Rosenfeld Ruhala (80), Piața Rosetti 3; Zaharia Rifea (67), str. Intrarea Livezeni 4; Schieber Bernard (52), str. Speranței 25; Raicher Rosa (55), str. Lucaci 130; Rosner Gerschîn (74), str. Valeriu Branitește 36; Polac Mina (78), str. Labirint 22; Solomon Ruhla (83), str. Moise Nicoară 38.

Cu nestînsă durere amintesc prietenilor, celor care l-au cunoscut și prețuit pe soțul meu

ISAC CAUȘANȘCHI
că se împlinesc doi ani de la pierderea sa.

GLOSE BIBLICE

UN COPIL NUMIT MOȘE...

(Urmare din pagina 1)

Scelavii săi nu trebuiau să viseze. Imaginația lor n-avea voie să evoce vremuri mai bune, fantezia lor se cerea înabușită pentru ca să nu-și aibă zborul spre zărilor libertății și bunăstării, idealurile lor erau menite sugrumării ca nu cumva să-și închipuie că e cu puțință o altă viață decât cea de rob.

Faraon n-a izbutit însă, precum sortite eșecului au fost și toate încercările de acest fel ale urmașilor săi. Cartea Șemot începe o epopee a luptei pentru libertate, care va fi până la urmă înclinată de victorie.

II. DOUĂ NAȘTERI

וירא מלאך ד' אלוני לבנת אש מחר הסנה וירא והנה הסנה באר באש והסנה איננו אכל (שמות 3, 2).

„Un inger al Domnului i s-a arătat într-o flăcărie de foc din mijlocul unui spin, iar el a privit și iată, spinul ardea în foc însă nu se mistuia” (Exodul 3, 2).

Cele dintii pagini ale acestei cărți ne aduc înaintea ochilor două acte de naștere: acela a lui Moșe, făuritorul învățăturii noastre și acel al poporului evreu. Căta asemănare între cei dintii pași pe care i-a făcut în viața cititorul iudaismului și cele dintii momente din viața colectivității careia i-a fost îndrumător!

Nașterea lui Moșe e situată de folclorul midrașic tot în zodia viselor care au străbătut ca un fir roșu capitolele precedente biblice. Faraon, temutul despot, are un vis ciudat. Se facea că o uriașă balanță afirmă de bolta cerească. Pe unul din talgerele sale erau îngrămădite tot aurul, toate armele, toate palatele, toate oștirile pe care le posedă monarhul. Pe celălalt era un coșuleț împletit din papură în care se afla un prunc. Cel de-al doilea talger se arăta mai greu decât primul și pruncul cel fraged apăsa cu greutatea lui mai mult decât întreaga forță care se afla pe cel dintii...

De data aceasta, vracii lui Faraon nu au mai greșit în dezlegarea visului stăpînului lor. Ei i-au spus: „Se va naște un copil care va aduce o învățătură menită a cîntări mai greu decât tot ce posezi. Forța lui morală va fi mai puternică decât aurul și oștirile tale”.

În zadar a fost vinătoare de copii dezlănțuită de satrapii tiranului. Valurile Nilului au adăpostit coșulețul până cînd — ironie a destinului — copilul a fost salvat de către chiar fiica lui Faraon.

Așadar, regăsim în acest episod același leit-motiv biblic care repudiază orice considerente rasiale. După cum Esav cel rău a fost fiul lui Isaac cel drept și milos, tot astfel Batia cea îndurătoare, salvatoarea lui Moșe, a fost fiica nemilosului Faraon. După cum numele ei e întîmpinat de atunci cu recunoștință și admirație, tot astfel numele crudului ei părinte e blestemat și înfierat.

מלך שוהרבה אמת מלך שוהרבה אמת O talmăcire midrașică ne arată că Batia se afla la o mare distanță de coșuleț în momentul cînd l-a zărit. Ea a întins mîna și — minune — mîna ei s-a lungit atît pînă a reușit să-l apuce.

Un înțelept rabin se întreabă, comendînd acest midraș: De unde a știut Batia că minunea se va întîmpla? Cum de a întins mîna, deși era evident că aceasta e prea scurtă spre a atinge copilul? Morala e, continuă înțeleptul, că atunci cînd vezi un om în nevoie și îți se pare că n-ai suficiente mijloace să-l ajuți, să nu te rezemezi. Întinde-i mîna, chiar dacă e prea scurtă și Dumnezeu îți va ajuta să poți împlini nobila operă de a-i acorda un sprîjin.

Astfel a procedat fiica lui Faraon. Drept recunoștință, numele pe care părinții i l-au dat pruncului a rămas necunoscut. În schimb, numele care a supraviețuit mileniilor e acela pe care i l-a dat salvatoarea vieții sale. Moșe nu e un nume ebraic, ci unul egiptean și sensul său e „cel scos din apă...”

În schimb, ea, fiica tiranului, capătă un nume ebraic cu o semnificație unică în nomenclatura biblică — *Bat-İa*, adică *Fiica lui Dumnezeu*. Tora, are grijă la fiecare pas să accentueze că toți eroii săi au fost oameni pur și simpli, oameni cu trăsături pozitive și negative, cu umbre și lumini; în nici un caz nici unul dintre ei nu capătă însușiri menite a-l califica de origine dumnezeiască. Numai ea, femeia a cărei inimă s-a îndușoșat auzind scîncetul pruncului, nu-mai ea, care a dovedit că știe ce e mila, îndurarea, capătă acest nume, în aparență în contradicție cu ideile de bază ale filozofiei noastre religioase: Batia, Fiica lui Dumnezeu.

„În schimb, ea, fiica tiranului, capătă un nume ebraic cu o semnificație unică în nomenclatura biblică — *Bat-İa*, adică *Fiica lui Dumnezeu*. Tora, are grijă la fiecare pas să accentueze că toți eroii săi au fost oameni pur și simpli, oameni cu trăsături pozitive și negative, cu umbre și lumini; în nici un caz nici unul dintre ei nu capătă însușiri menite a-l califica de origine dumnezeiască. Numai ea, femeia a cărei inimă s-a îndușoșat auzind scîncetul pruncului, nu-mai ea, care a dovedit că știe ce e mila, îndurarea, capătă acest nume, în aparență în contradicție cu ideile de bază ale filozofiei noastre religioase: Batia, Fiica lui Dumnezeu.”

nezeu, să poarte צלם אלקים chipul și asemănarea sa. Depinde de fiecare om căta Dumnezeu își poate însuși. Parafrazîndu-l pe Napoleon care a spus că fiecare grenadier poartă bastonul de mareșal în raniță, am putea spune și noi că fiecare om poartă pe Dumnezeu în adîncul sufletului și conștiinței sale.

Fiica lui Faraon merita deci pe deplin numele care mărturisește splendidele ei însușiri divine.

Numele egiptean al lui Moșe și cel ebraic al lui Batia sînt grăitoare pentru întreaga noastră concepție despre Dumnezeu și umanitate.

Micul prinț crescut la curtea faraonică simte o chemare lăuntrică de a merge în mijlocul norodului. Cînd ia primul contact cu viața, caracterul lui iese în relief în cele trei scene biblice, primele momente din viața lui de om matur.

Prima scenă. Robii plămădesc cu broboanele de sudoare ale frunții palate și cetății pentru Faraon. Bicicli satrapului plեսnește grumajii unui evreu și Moșe ia apărarea fratelui său și-l pedepsește pe satrap.

S-ar putea crede că atitudinea luată de Moșe a fost dictată doar de un sentiment de solidaritate națională și că el a apărut pe evreu împotriva prigonitorului străin. Urmează imediat a doua scenă, care ne arată că ne-am înșelat.

În mijlocul mizeriei fără de margini, doi robi evrei se ceartă. Unul din ei îl lovește pe celălalt. Moșe sare în apărarea celui lovit și își pune viața în primejdie dojenindu-l aspru pe nelegiuitul agresor. Iată, deci, că nu mai e vorba de apărarea evreului împotriva neevreului, ci a evreului prigonit împotriva prigonitorului său chiar dacă acesta din urmă este și el evreu. Am putea crede că Moșe apără numai pe evreul prigonit, indiferent dacă asupritorul lui e sau nu evreu. Cea de a treia scenă este edificatoare și în această privință. Fugind de urgia robiei faraonice, Moșe ajunge la Midian. Acolo, primul său act este acela de a apăra pe fiicele preotului neevreu İtro împotriva păstorilor midianiți care abuzînd de forța lor, caută să le izgonească de la izvorul unde trebuiau să-și adape turmele. Iată deci același subiect, aspirarea omului de către om, avînd de data aceasta numai eroi neevrei. Atît cei ce lovesc cit și cei loviți sînt midianiți.

Același dor sfînt de dreptate, aceeași revoltă puternică împotriva nelegiuității, însoțete deci pe Moșe în toate cele trei scene. E vorba de omul care ia apărarea celui slab împotriva prigonitorului său. „Acolo, în deșertul Sinai, Moșe își paște turma. Departe de tumultul vieții și de nedreptățile ei, îngrijește cu dragoste oițele sale. Una din ele s-a răstăcit. Moșe cutreeră cîmpurile pînă o găsește, obosit și sleit. Spre a o aduce înapoi la turmă, Moșe o ia în spinare căci nu vrea s-o obosească mai mult. Dumnezeu în ceruri grăi atunci: „Tu, cel ce te-ai dovedit un păstor atît de milos, ești vrednic să-mi păstorești turma mea”.

În acea clipă Moșe zărește spinul înconjurat de flăcări, care totuși nu e mistuit. Din mijlocul acestuia îi pornește Marea revelației. Nu numai vocea Atotputernicului răsuna atunci în urechile sale, ci și îndepărtatele ecouri ale istoriei poporului său, istorie care începea abia atunci să fie scrisă. Flăcări, ruguri, autodafeuri, cupatoare vor încinge, nu o singură dată, trupurile aceluia ce-i vor purta învățătura. Nici unul dintre ele nu va izbuti însă să-l nimicească. Coșulețul va atrîna mai greu decît toate săbiile, tot aurul dușmanilor. În el se afla omul cu eterna sa năzuință spre dreptate, iar această năzuință va învinge orice piedică, orice spin i-ar înșingera piciorul, prin orice flăcări ar trebui să treacă.

Aceasta a fost cea dintii revelație a celui dintii dintre făuritorii sfîntei noastre învățături.

III. O ÎNVĂȚĂTURĂ A VIEȚII

Pericopa Vaeira (28 Tevet — 11 ianuarie) וישלח פרעה וירא למשה ואלהה ויאמר אליהם חטאתי הפעם (שמות ט-כז).

„Faraon trimise și-i chemă pe Moșe și pe Aron și le zise: Am păcătuit de data aceasta” (Exodul 9, 27).

Atitudinea lui Faraon față de nenorocirile ce se abat asupra-i, e menită să slujească drept învățătură. El nu înțelege la început noțiunea Părintelui Unic al întregii creații. Sugestiv e, în această privință, povestirea midrașică.

Cînd Moșe și Aron îi aduc primul mesaj al lui „Hașem”-Dumnezeu-Unic, Faraon a deschis pomelnicul zeităților sale. Erau acolo înșirați cu toții: erau zeii cărora omul primitiv li se închina de spaimă. Forțele naturii îl înfricoșau și el implora pe fiecare dintre ele. Frica era motorul idolatriei și cultivarea ei fundamenta în același timp sistemul social

slavagist care furniza lui Faraon puterea. Piramidele constituiau simbolul acestui sistem; o bază largă, milioane de robi istovindu-se pentru a clădi huzurul unui singur virf, Faraon. Era deci o credință religioasă potrivită pentru nemiloasa exploatare a oamenilor.

În catastele zeităților acestea, în zadar a răsfoit Faraon pagină cu pagină. Pe „Hașem”, Dumnezeuul dragostei, părintele tuturor oamenilor, nu l-a găsit. „מי ד' Cine e acest Hașem?” întreabă el și continuă „לא ידעתי אה ד' „Nu-l cunosc pe Hașem”.

Moșe îi răspunde ironic: „Nu-l căuta pe Dumnezeu în numele căruia vorbesc în opusul idolilor tăi לכהן בבית מה לו הקבירה”. Dumnezeul dragostei, părintele tuturor oamenilor, nu l-a găsit. „מי ד' Cine e acest Hașem?” întreabă el și continuă „לא ידעתי אה ד' „Nu-l cunosc pe Hașem”.

Moșe îi răspunde ironic: „Nu-l căuta pe Dumnezeu în numele căruia vorbesc în opusul idolilor tăi לכהן בבית מה לו הקבירה”. Dumnezeul dragostei, părintele tuturor oamenilor, nu l-a găsit. „מי ד' Cine e acest Hașem?” întreabă el și continuă „לא ידעתי אה ד' „Nu-l cunosc pe Hașem”.

Într-adevăr, civilizația faraonică ne-a lăsat impresionante vestigii ale unui excesiv cult al morților. Săpăturile arheologice din valea Nilului dau la iveală minunate palate menite a constitui lăcașul de veci al cadavrelor faraonilor. Un savant mod de conservare a acestora, pe care nici astăzi oamenii de știință n-au reușit să-l descopere, dovedește grija cea mare pe care o aveau bieții tirani ca și după moarte să le fie păstrate trupurile și, mai ales, să se „bucure” de același lux și să sălășuiască în același huzur.

Cultul în numele căruia a vorbit Moșe era la polul opus. Nu în numele morții, ci în cel al vieții răsuna cuvîntul său. הורא הים „Învățătura vieții” ne arată că בעולם הזה מבל היי עולם הבא mai bun e un ceas de pocăință și fapte bune pe lumea aceasta, decît întreaga viață a lumii viitoare” (Tratarea Avot IV, 22). Credința lui Moșe nu îndeamnă să te rezemezi la suferință și mizerie pe această lume, făgăduindu-ți în schimb compensația în perspectivele lumii viitoare. Aici, pe acest pămînt, e dator credinciosul să lupte și să muncească spre a făuri un trai fericit pentru sine și pentru societate.

Nu în numele fricii, care ingenuchează moralul omului și-l reduce la robie, ci în numele dragostei care îl înalță și-l face stăpîn al propriului său destin a grăit Moșe. De acea Faraon n-a putut să-l înțeleagă.

Precum odinioară Faraon s-a adresat lui Moșe și Aron, spunîndu-le בעניי רעוגתי-va pentru mine”, tot așa unii coreligionari de ai noștri cred că se achită de îndatorirea lor față de morți solicitînd rabinului sau cantorului să le țină locul la înălțarea rugilor de amintire a celor decedați. Ei uită că iudaismul nu cunoaște intermediari între om și divinitate și că numai ruga fierbinte izvorită din sufletul credinciosului poate stabili comunicarea cu Dumnezeu.

Nu. Nu acesta e drumul iudaismului. „Cohenul n-are ce căuta la cimitir”. În cultul vieții, în munca neobosită în elanul ce ni-l dă spre a atinge piscurile perfecțiunii, în măreția naturii să-l căutăm pe Dumnezeu și să-i răspundem precum odinioară a răspuns Moșe în clipa cînd l-a simțit pe Părintele ceresc: „Hineni” — „iată-mă”.

IV. LOGICA ISTORIEI

ויוחק לב פרעה ולא שמע אליהם כאשר דבר (שמות ז-יז).

„Inima lui Faraon rămase tare și nu-i asculta, așa cum a spus Domnul”. (Exodul 7, 13).

Inima monarhului e împietrită. Mila și un sentiment necunoscut. Jalea și suferința pe care le răspunde sînt departe de a-l impresiona. Nici un sentiment de omie nu-și găsește loc în ceea ce se numește „inima” lui Faraon. Rămîne deci întrebarea: dar creierul său, rațiunea sa e întreagă? Dacă acțiunile sale nu-s călăuzite de o inimă caldă, se află oare ele sub îndrumarea unei judecăți reci?

Nu. Niciind tiranii n-au știut să raționeze. Logica istoriei le-a fost întotdeauna inaccesibilă, confirmînd anticul proverb: „Pe cel ce vrea să-l piardă, Dumnezeu îi ia mințile”. În încapăținare ei se îndreptau spre prăpastie, rămînduși orbi în fața fenomenelor înfîlțite în cale. Faraon nu vrea să asculte de avertismente. Nedreapta-i orînduire e lovită, pe rînd, de plăgi. Ele sînt simptomele unui proces de descompunere. Cu cit sînt însă mai grele loviturile ce se abat împotriva lui, cu atît mai înverșunată e lăcomia lui, cu atît mai de nestăvilit sălbăcia cu care își exploatează sclavii.

Lepra îi lovește trupul, ne povestește Midraș-ul. Organismul social al cărui ex-

ponent este, e atins de putreziciune. Remediul pe care îl crede nimerit e să se îmbăieze în singe omenesc. Cu cit sînt mai numeroasele holocauste, cu cit sînt mai multe victimele, cu atît se răspîndește mai puternic lepra peste toate mădulele sale.

De aceeași naivitate au fost loviți toți faraonii care, în panica descompunerii societății nedrepte pe care o reprezentau, înecau lumea în singe, crezînd că astfel vor putea opri un proces ireversibil. Fiecare baie de singe, fiecare război n-a făcut însă decît să grăbească sfîrșitul unei orînduiri roasă pînă în adîncuri de nenumerate plăgi.

Oaspeții noștri

Rabi dr. ISRAEL MOWSHOWITZ

La invitația Eminenței Sale d-lui Șef rabin și a d-nei dr. Rosen, la începutul lunii ianuarie 1975 obșteea noastră va primi vizita d-nei și d-lui rabi dr. Israel Mowshowitz din New York. Aceasta nu este prima vizită pe care o fac în țară și ca de fiecare dată comunitatea noastră îi va întîmpina cu toată căldura și considerația cuvenite personalităților eminenente.

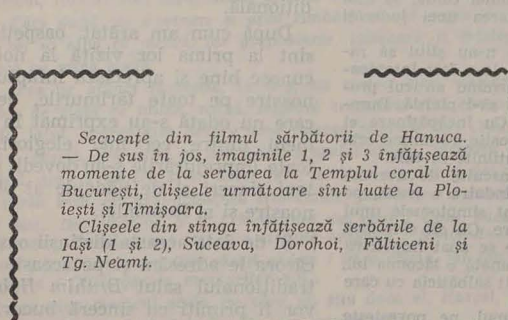
Rabi dr. Mowshowitz este unul din cei mai distinși rabini și totodată o figură proeminentă a vieții evreiești americane. Timp de mai mulți ani a deținut funcția de președinte al lui Board of Rabbis, asociația care reunește conducătorii spirituali și ai congregațiilor evreiești de pe întreg întinsul continentului american. În această înaltă funcție, domnia sa și-a vădit înțelepciunea, tactul cu care este dăruit și aptitudinile de conducător.

Simultan cu activitatea rabinică, de președinte al lui International Sinagogue de pe aeroportul Kennedy din New York, rabi dr. Mowshowitz desfășoară o foarte apreciată activitate pe tărîm publicistic și al educației evreiești. Articolele sale apar în marile ziare evreiești din S.U.A., Canada, Israel etc. fiind citite și comentate cu viu interes. Activitatea didactică o desfășoară cu deosebire în cadrul marelui institut de învățămînt superior Yeshiva University, al cărui vicepreședinte este.

În toate aceste multiple activități, domnia sa este secundat de d-na Mowshowitz, descendentă a unei ilustre familii rabinice, în cadrul căreia a primit o solidă educație tradițională.

După cum am arătat, oaspeții nu sînt la prima lor vizită la noi. Ei cunosc bine și apreciază înfăptuirile noastre pe toate tărîmurile, despre care nu odată s-au exprimat în termeni dintre cei mai elogiși. În toate împrejurările s-au dovedit prieteni sinceri și de nădejde ai obștei noastre și ai României.

Și de data aceasta distinșii oaspeți, cărora le adresăm și pe această cale tradiționalul salut *Bruhim Habaim*, vor fi primiți cu sinceră bucurie și înaltă considerație.

Secvențe din filmul sărbătorii de Hanuca. — De sus în jos, imaginile 1, 2 și 3 înfățișează momente de la serbarea la Templul coral din București, clișeele următoare sunt luate la Ploiești și Timișoara. Clișeele din stânga înfățișează serbările de Iași (1 și 2), Suceava, Dorohoi, Fălcișeni și Tg. Neamț.

HANUCA 5735: LUMINĂ ȘI BUCURIE

CRONICĂ FESTIVĂ

(Urmare din pag. I-a) excepție — de a prăznuți cât mai frumos sărbătoarea. Desigur, în marile comunități — Iași, Cluj, Timișoara, Tg. Mureș, Dorohoi, ca să nu mai vorbesc de minunata serbare de la Templul coral din București — ea a avut o amploare deosebită, mulți enoriași, cantori, cor, cursanți de Talmud Tora, care s-au pregătit cu rivă pentru festivitate. Dar emoționante prin simplitatea și căldura lor au fost ceremoniile din micile comunități, unele dintre ele vizitate pentru prima dată. La Tg. Neamț, la Tulcea, la Tecuci și în atâtea alte mici comunități, toți coreligionarii, adică mișcați de a avea în mijlocul lor pe Eminența Sa, au ținut să fie de față la sărbătoare. La îndemnul d-lui Șef rabin, ne-am îngrijit ca și credincioșii din aceste comunități să guste din plin bucuria sărbătorii, trimițându-le cantor, corul Talmud Torei dintr-o comunitate mai mare din vecinătate etc.

Nu pot încheia această relatare sumară fără a scoate în evidență munca pricepută și plină de rivă pe care au desfășurat-o comitetele comunității noastre. Cunoaștem contribuția fiecăruia, știm câtă inițiativă și energie au cheltuit dar nu este cu puțință să-i evidențiem nominal pe toți. Ar fi nevoie de prea mult spațiu, iar a-i elogia pe unii, ar însemna a-i nedreptăți pe alții. De aceea, vrem doar să adresăm tuturor calde mulțumiri și toate felicitările, cu urarea ca încă mulți ani de aici înainte să fie în slujba obștei și a instituițiilor noastre sfinte.

O SĂRBĂTOARE A CÎNTECULUI EVREIESC

Sărbătoarea a stimulat talentele artistice ale obștei noastre, în primul rând cantorii și corurile cursurilor de Talmud Tora, care au ținut să se prezinte cu un repertoriu mai bogat și un nivel al execuției cât mai înalt. Hanuca a devenit astfel pentru noi o veritabilă sărbătoare a cîntecului evreiesc. Sensurilor străvechi li s-au adăugat un sens nou, în plus.

„In cadrul comunității din București ne-a spus d. Daniel Segal — activează trei formații corale: a Templului coral (dirijor d. A. Schwartz), a cursului de Talmud Tora și corul dirijat de maestrul Haim Schwartzman și V. Scolnik. Toate trei s-au pregătit temeinic pentru Hanuca din acest an. Desigur între ele există deosebiri de vîrstă, nivel artistic etc. Dar există ceva care le este comun și anume pasiunea sfîntă. Această pasiune pe care am simțit-o la repetiții iar publicul la serbare a făcut ca fiecare cîntec să fie mai mult decît o execuție artistică, să fie un mesaj de la suflet la suflet. Aceași pasiune îi însușește și pe cantorii noștri, d-nii Aizic Jucovski, Willi Harnik și Victor Vida, care au adus fiecare o contribuție apreciată la reușita serbărilor din acest an”.

Am ținut să cunoaștem și părerile domnilor cantori. I-am solicitat să ne împărtășească, în primul rînd, aprecierile lor despre calitatea formațiilor corale. D. Victor Vida s-a exprimat în termeni entuziaști despre corul comunității din Dorohoi. „E o formație admirabilă, dirijorul, conducerea comunității și, firește, coriștii, merită toate felicitările”. Elogiile d-lui A. Jucovski au fost adresate mai cu seamă corului din Iași, dirijat de d. Gott. Iar sutele de enoriași care au aplaudat cu atîta căldură programul susținut de corul din București, dirijat de d. Scolnik și-au exprimat în acest fel admirația indiscutabilă pentru această minunată formație. Publicul a apreciat calitatea execuției, programul tradițional de cîntece, precum și dorința de a îmbogăți repertoriul și de a introduce genuri noi. Astfel, a produs o impresie deosebită poemul „Mein niș” de I. L. Peretz, recitat cu dramatism de cursantul Marcus Alexandru, acompaniat de cor. Tot așa, cîntecul „Brent, lihteleh, Brent!” executat de cantorii Harnik și Jucovski, de asemenea acompaniați de cor. Dar micii cîntăreți ai corului Talmud Torei nu au cucerit oare aplauzele și inimile noastre?

Așa încît, dincolo de nuanțe sau particularități de interpretare, se poate afirma că toți au fost deopotrivă în entuziasm și dăruirea cu care au contribuit la reușita sărbătorii.

Tuturor, de aceea, sincere felicitări și calde mulțumiri.

Spațiul nu ne îngăduie să prezentăm pe larg — cum am fi dorit — cronica festivităților de Hanuca 5735. Totuși nu putem să nu însemnăm aici numele celor care și-au dat contribuția la reușita sărbătorii din acest an. Știm foarte bine că lista noastră e incompletă, că numeroși alți coreligionari — și nu numai în comunitățile mai jos amintite — au lucrat cu rivă sfîntă și toată dăruirea. Tuturor le adresăm cel mai călduros Iașer Koah, urarea ca încă mulți ani de aici înainte să se bucure de sănătate și putere, spre a se consacra în continuare obștei.

RĂDĂUȚI. — Programul festiv a fost susținut de cursanții de Talmud Tora de sub îndrumarea d-lui Ervin Rosenbaum. Concertul de Hanuca a fost susținut de corul comunității din Dorohoi, dirijat de d. Moise Blănaru. — Au rostit cuvîntări d-nii: Iacob Camil, președintele comunității din Rădăuți; Iosif Margulis, președintele din Vatra Dornei; Carol Clopper, Cimpulung Moldoveneș; Iuri Don, Gura Humorului, Iosif Weinsch, Siret.

DOROHOI. — Au rostit cuvinte de salut d-nii: rabin Pincaș Wasserman, Peter Lazneanu, președinte și Elias Rorlich, secretar. Programul festiv a fost susținut de elevii Talmud Torei, pregătiți de d. Haim Hafner și corul dirijat de d. Moise Blănaru.

BOTOȘANI. — Au rostit cuvîntări d-nii: haham Strul Moscovi și Samuel Witnig, președintele comunității. Elevii Talmud Torei din Botoșani (prof. Aroznovic) și Hirliu (prof. Avram Marcus) precum și corul comunității din Dorohoi au prezentat un bogat program festiv.

SUCEAVA. — Cuvîntul de salut a fost rostit de d. ing. M. Drach, președintele obștei. Programul festiv a fost susținut de cursanții Talmud Torei din localitate, pregătiți de d-na prof. Ety Hilsenrad și corul din Dorohoi.

FĂLCIȘENI. — Cuvîntul de salut a fost rostit de d. Milu Schwartz, vicepreședintele comunității. Programul a fost susținut de elevii Talmud Torei din localitate, de sub îndrumarea d-lui prof. H. H. Grimberg. Corul templului coral din București (dirijor d. A. Schwartz) a oferit un concert religios.

TG. NEAMȚ. — Cuvinte de salut au fost rostite de d. I. Segal președintele comunității și d-ra Soni Leibovici, în numele cursanților Talmud Torei. Programul festiv a fost pregătit sub îndrumarea d-lui prof. Mayer Fried. Corul comunității din București, dirijat de d. W. Scolnik a oferit un concert.

BACĂU. — D-nii: A. Aizerman, președintele comunității și d-ra Rosita Leibovici, în numele cursanților, au rostit cuvinte de salut. Elevii de la Talmud Tora (prof. Mana Mantel) și corul din București au prezentat un bogat program artistic.

BUHUSI. — Prezența în mijlocul coreligionarilor a Eminenței Sale d-lui Șef rabin a fost salutată în cuvinte mișcătoare de d. Litman Jitman.

ROMAN. — Cuvîntul de salut au fost rostite de d-nul av. Iosub Segal, președintele comunității și Andi Iancu, în numele cursanților. Programul festiv a fost susținut de elevii Talmud Torei (prof. David Spiegler) și corul comunității din Iași, dirijat de d. Gott.

IASI. — Admirabil program artistic a fost susținut de elevii de la Talmud Tora, pregătiți cu mult talent de d. rabin S. Dauber, precum și de d-nii prof. I. Kara și Babad. Corul dirijat de d. Gott s-a prezentat și de data aceasta la un înalt nivel artistic. D. dr. Simon Kaufman, inimosul președinte al comunității, a rostit un însușeșt cuvînt de salut. Din partea cursanților a vorbit Gustav Moscovici.

În toate aceste comunități ceremonialul aprinderii luminărilor a fost oficiat de d. prim-cantor Victor Vida, care a oferit de asemenea un program de cîntece religioase.

BIRLAD. — Cuvîntări de salut au rostit d. Iosif Epstein, președintele comunității și Tatiana Hermelin în numele cursanților. Elevii de la Talmud Tora, îndrumați de d. haham Marcu Rosenberg și corul Templului coral din București au susținut programul festiv.

VASLUI. — Președintele comunității, d. av. Guido Schaffer a rostit cuvîntul de salut. Corul Templului coral din București a oferit un program de cîntece religioase.

TECUCI. — Cuvîntul de salut a fost rostit de d. av. Ștefan președintele comunității. Concert religios oferit de corul Templului coral din București.

FOCȘANI. — Președintele comunității, d. Suli Schwartz, a rostit un cuvînt de salut. Cursanții de la Talmud Tora, sub îndrumarea d-lui haham Hună Butnaru și corul din București, dirijat de d. W. Scolnik au susținut programul festiv.

Ceremonialul aprinderii luminărilor în toate aceste comunități a fost oficiat de d. prim-cantor Aizic Jucovski, care a oferit de asemenea un program de cîntece religioase. (Continuare în pag. VIII-a)

Patru întrebări... după Hanuca

(Urmare din pag. I-a) la anul, cu ajutorul lui Dumnezeu, așteptăm un nou minune de Hanuca: cu „un pic de ulei”, cu puține puteri se pot iarăși realiza multe, și mai multe întiniri cu coreligionarii noștri dragi.

— A patra întrebare? Voiam s-o potriveșc și de această dată cu numărul întrebărilor de la Seder, dar m-am cam poticnit. N-ați putea să-mi sugerați o întrebare?

— Procedați ca evreul din anecdotă care la întrebarea „Ce mai faci?” îi răspunde cu altă întrebare „Ce să fac?”. De altfel, întreaga sărbătoare de Hanuca apare în Talmud sub forma unei întrebări „Ce este Hanuca?” (Sabat 22). Să vă ajut, deci, să ajungeți la a patra întrebare... Să presupunem că m-ați întrebat care e sinteza acestor zile de Hanuca 5735? Cum am putea să le concretizăm, să le redăm esența?

Să vă dau și răspunsul. Dacă privim înapoi, spre aceste 10 zile de Hanuca 5735, constatăm că în zeci și zeci de comunități există frați și surori care, fiecare din ei, e un „Șamas”, un „dă-tător de lumină”, Rabini și cantori, dascăli și învățăcei, conducători și funcționari de obște, cu toții stau în slujba Menorei nu numai opt zile, nu numai zece zile, cum am făcut-o noi în acest an, ci zi de zi, în întreg cursul anului.

Exprim mulțumirile mele d-lui secretar general al Federației, Emil Sechter, care a organizat în toate amănuntele întregul orar și m-a însoțit în această cursă contra timpului și a spațiului, în această

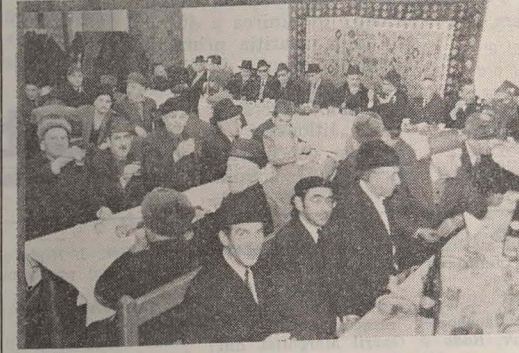
goană care aproape că vrea să adauge încă o minune la acea de Hanuca; aceea de a fi în același timp în două locuri.

Grațitudinea mea este îndreptată și către dl. Prim-rabin dr. Ernest Neuman — Timișoara, către d-nii Daniel Segal — președintele Comunității Evreilor din București, Victor Buz, prim-redactorul revistei noastre, care au „acoperit” multe alte comunități, vizitându-le și aprinzind, prin cuvîntările lor, lămpada Macabeilor în aceste obști sfînte.

Corurilor de Talmud Tora din București, Dorohoi, Iași, Tulcea, Cluj și Timișoara și conducătorilor lor le aducem o deosebită laudă pentru minunatele cîntece cu care au înălțat sufletele ca și pentru oboseala pe care au depus-o spre a înfrumuseța festivitățile de la comunități.

D-lor rabini Dauber și Pincu Wasserman, precum și d-lui E. Rohrllich — Dorohoi, cantorii E. Harnik, V. Vida și A. Jucovski, corul Templului coral din București, președintelor de comunități, destoinicilor meștrilor, tuturor le adreșez felicitările mele pentru munca depusă și frumoasele rezultate obținute. Să ne pregătim, deci, pentru Hanuca 5736 și să-L rugăm pe Atotputernicul ca vechea poveste să ne ducă atunci ecouri ale noului care să însemne victoria luminii, a adevărului, a dreptății și a păcii în lume.

Și-L mai rugăm pe Atotputernicul să binecuvînteze țara noastră și pe conducătorii ei inteligenți care ne asigură condiții de deplină libertate religioasă.

Zile de soare și de azur

Am recunoscut ale anul zilei orientale, cu fîntinele ei de aur fluid și cu cerul de faianță albastră — a notat Gala Galaction — între Ierusalim și Marea Moartă, pe Valea Iordanului, între Iordan și muntele Gihlba, între Genin și Iafa, între Iafa și Tiberiada...

A plecat din Ierusalim cu mașina. Nu i-a convenit rîndunica de metal, cum a numit Fordul care îl ducea cu 90 pe oră. Ar fi dorit să meargă biblic — per pedes — cu popasuri multe, să vadă amănunte, să admire să citească în concret pagini cunoscute. A însemnat în caietul ținut pe genunchi: Poarta Damascului, Poarta lui Irod, valea Mormintelor, cu mormîntul monument al lui Absalom, mormîntul proorocului Zaharia, mormîntul preotului Hesir, grădini, covoare de griu și orz, pe coaste măsline, El Azariel-satul lui Lazăr (Bethania), șoseaua spre Ierihon, Wadiel — Hod — valea Adăpătoare... și pe un drum de șerpi și de șopîrle — calea cea mai complicată și mai bogată în sinuozități pe care am văzut-o vreo dată — a coborît în Desertul Iudeii. „Măreții pustietate! amfiteatru sever al cărui prime trepte stau pe Muntele măslineilor și ale cărui trepte inferioare ajung pînă la două sute de metri, sub nivelul mării”. Thebaida, Han-Hadrur (hanul Samaritanului), El-Ghor... O regiune paradoxală, unde realitatea concurează cu visul... Și Marea Moartă.

Este surprins și contrariat de cum se prezintă în realitate! O credea altfel! „Cînd cugetam la Marea Moartă sau o găseam pomenită și descrisă în cărțile mele, mi-o închipuiam lugubră, fără culori, ca un lac din fundul ocnelor, și mai ales viscoasă ca pătura de uns osile căruțelor... Bucuria mea este vie că această mare a Sfinților Scripturi se înfățișează cu totul altfel... E strălucitoare ca o plasă de ibrișni verde, cusută cu fluturi de aur; plutește sub imensitatea cerului albastru și la adierea unor zefiri dezmierdători face unde mici și crețe, care vin să mîngieie țărnul de pietricele... Seamănă cu lacurile cele mari pe care le-am văzut și seamănă cu țărniștii noștri de la Constanța la Mangalia”.

Nu rezistă ispitei de a se sculda în unda ei de cristal fluid. L-a gustat. Apa are un gust sărat-amar și pare ceva mai densă decît apa celorlalte mări (are o salinitate de 260 ‰, ceea ce înseamnă de 7,5 ori mai mare decît a unei oceane n. ns). După baie, un praf subțire de sare rămîne pe corp.

S-a spălat de ei în Iordan, în care a făcut a doua baie, în apele lui rezezi de riu. Este și aici nedumirit și nițel dezamăgit! Dă detalii geografice. „M-am oprit într-un loc mai zîvîntat, la marginea apei, și privesc în jurul meu vreasurile, trestile și hățșul nedescurcat, pe care-l ciuruește raza soarelui. Malul e argilos și trebuie să te strecoari cu luare aminte. În multe locuri, copăceii (mai toți pini mărunți) stau plecați deasupra apei, sau au căzut în apă. Iordanul nu e lat, nici cît Argeșul, nici cît Ialomița, nici măcar cît Topologul... Mi se pare tot atît de mare cît Veda, din copilărie, atunci cînd ploua la deal și venea puțin umflată. Tot ca Veda, Iordanul e turbure, dar e mult mai repede”.

Asemănarea Iordanului cu Veda românească, pe malurile căreia a văzut lumina zilei și a copilărit, i-a trezit amintiri autohtone, din anii copilăriei sale rurale, aci, pe țărnul Iordanului! „Pare că mă scald la Copacul Rudaru-lui... Aceași albie cu mil cleios și adînc și aceeași lumină verde, în care plouă stele de aur... Culeg un mînuș de frunze și de filamente, cu părerea de rău că nu pot să iau cu mine un snop întreg”.

Referințele și amintirile autohtone arată că Gala Galaction ducea și purta cu el, în călătoriile sale peste hotare, imaginea solară a țării și a locurilor natale, raportînd la ele, ca la o unitate de măsură, cele ce vedea. Fiind la Roma, a exclamat: „O, bunuri sfînte ale sufletului și ale neamului, trebuie să te avîrle nevoile și împrejurările la sute și de kilometri departe de vatra și de mormintele strămoșilor tăi, ca să-ți dai seama, cît de mult ești al limbii tale, al tulpinei tale naționale, al bisericii tale!... Trebuie să vezi Tibrul, ca

să simți cît de drag ți-e Oltul! Aceleași sentimente încerca și pe meleagurile biblice.

După alți kilometri de nisip, a treia oprire a făcut-o la Ierihon, cu ale sale vestite foarțe trîmbite profetice... Cînduri de berze, în zboruri în roate, îl face să se gîndească din nou la țară și copilărie, „Sînt manevrele pe care le cunoșteam din copilărie. Berzele se pregătesc de călătorie... Un gînd înduioșat și fraged înfloresc în mintea mea: Poate că aceste păsări, cunoscute psalmistului, pornesc spre plaiurile românești!...”

Trece în Samaria, spre Nablus și Muntele Garizim, pe care-l vede sub feeria lunii. „Luna îmbracă muntele și valea în za de aur și de crîn. Avem impresia că între noi și adăncurile argintate care sculpează stîncile cu umbră de cărbune, intermediază nu spațiul pămîntesc, ci nu știu ce cale interplanetară”.

În altă zi, în continuare, a ieșit dintre dealurile și văile Samariei, pe care automobilul le trece ca o suveică, în cîmpia Iezronului, la Genin „proorocul șesurilor vaste și fertile”, în Emek. Deși în zborul mașinii, ochii atenți observă plante care seamănă cu nalba și miera urului de la noi”. Popas mai prelungit la Ain-Harod (Ein Harod), la poalele masivului Gihlba. Ain-Harod — cum ortografiază Gala Galaction — este o kevuță — ortografia scriitorului — de coloniști, una din primele biruinți a luptei pentru recucerirea și fertilizarea Țării biblice, cu țîrnacopul, știința, voința, entuziasmul, eroismul unite... este una din oazele de producție și civilizație modernă apărute în desertul milenar.

A ajuns la ora mesei de amiază. A luat masa împreună cu coloniștii, 200—250 de bărbați. S-au servit iahnie de fasole, conopidă murată și ceai. La întrebarea unuia dintre însoțitorii, de ce se mîncăa alt decît... vegetal, s-a răspuns, că mîncarea este suficient de hrîntoasă. Gala Galaction a găsit-o bună. Sînt zile cînd se mîncăa brînză, ouă, carne... „Facem economii unde nu ne doare, ca să putem cheltui mai mult unde trebuie, pentru copii, la creșterea și alimentarea copiilor...”

Vizitează gospodăria, grajduri cu vaci, magazii, atelier, un gater, un Diesel... O adevărată stupină muncitoarească. O atmosferă de calm, încredere, unire, optimism... Peste douăzeci de ani, academiicianul prof. Al Rosetti, vizitînd kibutul Guinossar (Genizareth) — ortografia profesorului — a remarcat și el „viața în Kibutz este austeră. Mina omului a făcut dintr-un pustiu o oază de verdeață. Tot ce este necesar desfășurării normale a vieții de toate zilele se găsește pe loc: alimentație, cantină, cărți și reviste, îngrijire medicală etc.”

Prin lanuri de ovăz și alte cereale, a trecut la colonia matcă: Gheva, cu gospodării individuale. Cele văzute aici și la Ain-Harod — locurile, oamenii, realizările... i-au străfulgerat proiectul unui roman literar despre Phoenix-ul care reînvie...

Pe munți înfloresc trandafirii serii și peste Galileea se coboară umbrele amurgului. În Gala Galaction se aprind stelele amintirilor istorice... Pămîntul Galileei a fost stropit cu singele multor bătaii. Aici Barac, cu cei zece mii, din Naftali și Zabulon, veniți de pe Tabor ca o avalanșă, au aruncat în mlaștinile Kisonului pe Sisera și armata lui. Aici fură înfrîngerile războinice cu Madianiții, Filistenii și alți vecini. Aici Holoferm și hoardele lui au cuprins locurile de la munte pînă la mare. Aici au ajuns Antioh, Cleopatra, Marc Antoniu, Pompei, Titus... Aici...

Trece pe la coloniile Aflueh și Balfuria, cu un popas scurt la Kfar Jeladim (satul copiilor), apoi kevuța Zerifa și colonia Transilvania unde aude vorbă românească. Perspectiva largă, cu mii de covoare, îi amintește de valea Moldovei, văzută seara, de pe culmea Pașcanilor...

Sub un cer spuzit de stele, a ajuns la Haifa, străjuită de Carmel și, din nou, la hotelul „Herzlia”.

În ziua următoare a continuat, tot în zbor de pasăre, spre Tiberiada, prin Nahal, Nazaret, Cana Galileei, Capernaum...

stiri

REEDITARE

Prima ediție a lucrării lui D. Roskes și M. Sechter, „Izvoarele și materialele” (în ajutorul celor ce învață limba idiș s-a epuizat repede, dat fiind largul interes suscitată. În editura *Yugntruf* din Statele Unite a apărut acum cea de-a doua ediție a acestei lucrări. Cartea, revăzută și completată de autori, conține indicații despre locurile unde se învață idișul și despre diferitele metode de predare, recomandări de lectură din literatura și folclorul idiș, din lucrări de filologie și istorie a evreilor. Sint, de asemenea, publicate informații bogate despre diverse organizații culturale de promovare a literaturii idiș, locurile unde funcționează teatre idiș, difuzarea emisiunilor radiofonice în limba idiș, editarea discurilor etc.

BAIE RITUALĂ

În cadrul unei ceremonii a fost inaugurată la Montreux, în Elveția, noua baie rituală. Planurile acestui edificiu comunitar au fost elaborate cu consultarea și sub supravegherea autorităților rabinice, ele fiind conforme prescripțiilor halahai. Noua Mikva se remarcă prin reușita arhitecturală, prin decorarea artistică a interioarelor și prin instalațiile sale igienice ultramoderne.

LINGOURI ANTICE

Pe locurile unde se afla în vremi îndepărtate orașul biblic Ehtemo, la circa 20 de kilometri de Hebron în deșertul Iudeei, arheologii au descoperit, în cursul lucrărilor de restaurare a unei vechi sinagogi, lingouri de argint și bijuterii apreciate a data din anul 1000 înaintea erei actuale.

Conducătorul grupului de arheologi, dr. Zeev Yavi, a relevat că tezaurul, cântărind 45 de kilograme și care se afla închis în cinci vase, este cea mai importantă descoperire de acest gen din perioada amintită. Pe lângă lingouri de argint și diferite bijuterii de aur și argint, cele cinci vase, dintre care două poartă inscripția „hameș”

(cinci) conțin monezi de aur și diferite piese de argint nefinisate.

Ehtemo este menționat în cartea Iosua (15—50) ca un oraș ce aparținea tribului Iehuda.

INSTITUT

La universitatea din Salzburg sînt în curs de desfășurare pregătirile pentru crearea unui Institut de iudaistică. Un grup de oameni de știință, în frunte cu profesorul Wolf Schubert, directorul institutului similar care funcționează pe lângă universitatea Vieneză, lucrează actualmente la întocmirea tematicilor de studii și a programelor de predare la noua instituție de cultură.

ANIVERSARE

Comunitatea din Buenos Aires, cea mai importantă din Argentina, a sărbătorit 80 de ani de la constituirea primei instituții comunitare. Cu acest prilej a fost inaugurată o expoziție permanentă, care prezintă documente privind atît istoria obștei din Buenos Aires cît și istoria prezenței evreiești în Argentina. Cu același prilej s-a deschis o expoziție de cărți din literatura idiș și ebraică editate în America latină.

ACADEMIE

Academia de studii iudaice prin corespondență a inaugurat recent primul an de studii. Academia activează sub auspiciile Comitetului evreiesc din Statele Unite. La cursuri sînt înscriși aproape 400 de studenți care au ales una din cele opt discipline din programul cursurilor: Biblia, Talmudul, literatura religioasă din evul mediu, gîndirea religioasă modernă, curente filozofice iudaice, introducerea în hasidism, istoria evreilor din Europa, istoria evreilor din America.

Cursurile sînt redactate de specialiști de renume, profesori și academicieni din diferite țări. Studenții înscriși sînt și ei din diverse țări și de cele mai diferite profesii.

CENTENAR

Cu prilejul centenarului orașului Winnipeg (Canada),

corul popular evreiesc din această localitate a prezentat un concert festiv alcătuit din cîntece în limbile ebraică, idiș, engleză și franceză. În timpul concertului au putut fi vizionate diapozitive care au redat momente din viața și activitatea primilor coloniști evrei din regiunea unde se află astăzi Winnipegul.

CHAGALIANA

La Galeria de artă Tate din Londra a fost expusă o serie de picturi aparținînd muzeului din Düsseldorf. Printre aceste picturi se află și un tablou reprezentînd un rabin, cu talit, și care ține într-o mînă un etrog și în cealaltă o ramură de palmier. Această creație chagaliană datează din anul 1914, cînd pictorul vizitase Parisul și Berlinul și cînd multe din picturile sale aveau ca bază

tematică ritualuri evreiești. Din nefericire, cea mai mare parte a creațiilor din acea perioadă, considerate printre cele mai bune ale marelui artist, s-au pierdut.

ECRANIZARE

Autoarea romanului „Ultima scăpare”, Ruth Aliav, a fost solicitată de o casă de filme din Hollywood să colaboreze la transpunerea pe ecran a scrierii sale. „Ultima scăpare” descrie episoade cuceritoare din timpul celui de-al doilea război mondial, cînd Ruth Aliav activa în cadrul unei organizații pentru salvarea evreilor din lagărele de exterminare naziste. Romanul, tradus în mai multe limbi, printre care spaniola și japoneza, este actualmente propus pentru un premiu literar în Statele Unite.

EXPOZIȚIE

La Mexico City, în sălile comunității evreiești locale, a fost deschisă o expoziție de cărți iudaice. Au fost pre-

zentate peste 250 de lucrări de specialitate și de beletristică în limbile engleză, spaniolă, idiș și ebraică. Cu acest prilej au fost ținute conferințe legate de tematica expoziției.

SINAGOGĂ

În orașul Manchester din Anglia a început construirea unei noi sinagogi. Edificiul va fi realizat în stil modern și va cuprinde, ca anexe, trei săli de studiu și o mare sală de comemorări și festivități.

COLECȚIE

Nürnberg este cunoscut ca un vechi centru de cultură. Biblioteca municipală a orașului și-a sărbătorit de curînd 600 de ani de existență. Cu prilejul acestei aniversări, presa a semnalat că respectiva instituție culturală posedă o secție de iudaistică numărînd peste 1500 de manuscrise și volume rare.

CEI 937...

În editura Hodder & Stoughton din Londra a apărut volumul „Călătoria condamnatului” de Gordon Thomas și Max Morgan-Witts. Cartea descrie suferințele celor 937 de evrei din Germania, imbarcați în 1939 pe vasul St. Louis, cu destinația o insulă din apropierea Americii. Refuzîndu-li-se intrarea, vasul a ancorat cinci zile prin Caraibi, după care a făcut cale-întoarsă spre Europa. După o călătorie care a durat șase săptămîni, vasul celor 937 care-și căutau salvarea a ancorat la Anvers. Dintre cei aproape 1000 de pasageri care încercaseră să scape de infernul nazist, numai 300 au supraviețuit celui de-al doilea război mondial și lagărelor de exterminare hitleriste.

DUBLU JUBILEU

Obștea evreiască din Uruguay a sărbătorit un dublu jubileu: împlinirea a 40 de ani de la apariția primului număr al ziarului în limba idiș „Unzer Frainit” și cea de-a 25-a aniversare a clubului „Jitlovski”, în jurul căruia se concentrează viața spirituală a comunității.

Statisticile arată că actualmente trăiesc în Uruguay 50 000 de evrei.

ARHEOLOGIE

Vestiigiile unei sinagogi din secolul al IV-lea al erei actuale au fost dezgropate în preajma localității Kirbet Susia din Iudeea. Pardoseala, lucrată în mozaic viu colorat, s-a păstrat foarte bine, distingîndu-se foarte clar un candelabru. Ca și alte sinagogi din acea perioadă, și acestea are înscrise numele cîntărilor — Iehosua și Menahem. Textul, scris în limba arameică, începe cu cuvintele: „să-i pomenim în veci”.

DESCOPERIRE

Două manuscrise inedite ale poetului ebraic Ioseb ben Tanhum care a trăit la începutul secolului al XII-lea au fost descoperite în arhivele unei biblioteci particulare din Frankfurt pe Main.

IN MEMORIAM

La Toronto a încetat din viață, în vîrstă de 63 de ani, Berl Laufer, unul din conducătorii Federației mondiale a supraviețuitorilor de la Belsen. După eliberare, Berl Laufer, împreună cu alți cîțiva supraviețuitori, a înființat Comitetul evreilor eliberați din Belsen. Ulterior s-a stabilit în Canada, unde a devenit membru al Comitetului executiv al Congresului evreilor canadieni.

OBȘTEA DIN ETIOPIA

În orașul Asmara din Etiopia trăiesc 120 de familii evreiești. Comunitatea posedă o sinagogă unde se oficiază zilnic. Și la Addis-Abeba, capitala țării, există o mică obște evreiască, de circa 50 de familii. Ea dispune de o sinagogă și un centru comunitar. În afara acestor două orașe, mai trăiesc pe teritoriul etiopian alte cîteva zeci de familii. În această țară există de asemenea falăși, evrei negri, în număr de cîteva mii.

Cronică festivă

(Urmare din pag. 1-a)

GALAȚI. — Dl. dr. S. Herșcovici, președintele comunității, a rostit cuvîntul de salut. Cursanții de la Talmud Toră, sub îndrumarea d-lui rabin Smil Butnaru au prezentat un program adecvat. Corul din București, dirijat de d. Scolnik a oferit un concert religios.

TULCEA. — Bucuria și emoția coreligionarilor a fost exprimată, în cuvîntul de salut, de d. Aizic Zissu, președintele obștei. Corul din București a prezentat un concert.

CONSTANȚA. — Cuvîntul de salut a fost rostit de d. A. Grinberg, președintele comunității. Corul din București a prezentat un concert religios.

În toate aceste comunități d. prim-cantor Wili Harnik, de la Templul coral din București a oficiat ceremonialul aprinderii luminărilor.

PLOIEȘTI. — Dl. președinte Filip Lupu a rostit cuvîntul de salut. Corul Talmud Torei din București a susținut programul festiv. A oficiat d. prim-cantor Victor Vida.

TIMIȘOARA. — Ceremonialul aprinderii luminărilor a fost oficiat de d. prim-cantor Solomon Katz. Corul Talmud Torei din localitate, precum și cel din Oradea (dirijor d. G. Klein) au susținut un bogat program artistic. Dl. prim-rabin dr. Ernest Neumann a rostit un inspirat cuvînt de salut. Ca și în alte comunități, enoriașii

de vază au luat parte la masa sărbătorească oferită de conducerea obștei.

ARAD. — Au rostit cuvîntări d-nii: Zoltan Iacobovici, președintele comunității, av. Rado și Gavril Marghitai, din partea cursanților. Elevii de la Talmud Toră (prof. d-na S. Rubingher) au susținut un reușit program festiv.

ORADEA. — Dl. Ludovic Holtz, din partea conducerii comunității și Rita Ordentlich, în numele cursanților, au rostit cuvînt de salut. Corul, dirijat de d. G. Vilan, a oferit un concert religios.

CAREJI MARI. — Președintele obștei, d. I. Roth, a rostit cuvîntul de salut. Corul din Oradea a susținut un program de cîntece.

SATU MARE. — Au rostit cuvînt de salut: d. președinte al comunității Adler Mihai și Gabriela Szoke, din partea cursanților. Elevii de Talmud Toră, pre-

gătiți de d. I. Klein și corul din Oradea au prezentat programul festiv.

BAIA MARE. — Au rostit cuvînt de salut d-nii: Holtzer Acașiu și I. Hertz. Corul din Oradea, dirijat de d. Andrei Lungreiss a oferit un concert religios.

DEJ. — Dl. Emil Fülöp, președintele comunității, a rostit cuvîntul de salut. Corul comunității din Cluj și cel din Oradea au oferit un concert festiv.

CLUJ—NAPOCA. — Au rostit cuvîntări d-nii: dr. N. Kertesz, președintele comunității și av. S. Zaharovici. Elevii de la Talmud Toră au prezentat un program adecvat iar corul un concert.

TG. MUREȘ. — Dl. Armin Scheiner, președintele comunității, a rostit cuvîntul de salut. Cursanții de la Talmud Toră au oficiat ceremonia aprinderii luminărilor. Corul, dirijat de d-na Alice Friedman și d. Ivan Ferentz, a oferit un minunat concert religios.

דפוס ליווארנאָ

(דריי הונדערט יאָר יידישע דרוק)

אין דער קהילה האָט פולטימט אן אינטענסיוו גייסטיק לעבן. די שיל וואָס איז געבויט געוואָרן אין יאָר 1603, און וועלכע האָט זיך דערהאלטן אין גוטן צושטאנד ביזן היינטיקן טאָג, צייילט זיך צווישן די שענסטע ארכיטעקטאָנישע מאַ- נומענטן פון דער שטאָט, פיל האַלטן זי פאָרן שענסטן מקוסיקדוס פון איטאליע.

פון צווישן די רייזע פון דער קהילה פון ליי- וואָרנאָ זענען ארויסגעקומען אָנגעזעענע אינטע- ליקטואלן און פראַמינענטע איטאַליאַן, ווי סע זענען געווען, למשל, דער גרויסער העברעאישער דוד קאָסטעלי, פילאָסאָף דוד גיומא, זי דער דראַמאטורג סאַבאַטין לאַפּעט. דאָרט זענען גע- ווען די רבנים גאַנצן בעלי מברית פון גרוי- טער באַרימטקייט, צווישן וועלכן מיר דערמאָנען יוסף אַרנז, מלאכי הכהן, אַבֶּרְהָם אַייזיקס קאַ- טעלע, ה. ד. אַוּלְאָי, שבת' מוריס און אל- פרידו טאַפּאַ.

אויכטיקער, מערקוואַרדיקער מאַמענט אין לעבן פון דער ספּרידישער קהילה פון ליוואָרנאָ איז געווען דער גרינדן פון אַ יידישער אַוניווערסי- טעט אין יאָר 1783, אין ראַס פון אַס דער אר- ניווערסיטעט, וואָס האָט פון זיין אָנהייב גענאָס פֿען דער אַפּאָרופּטות פונעם גרויסן וואָס פֿען- טער לעאַפּלד, האָט זיך אַנטוויקלט יאָרן לאַנג ווערען.

אויפֿן פון די שענסטע זייטן פון דער געשיכטע פון דער יידישער קהילה אין ליוואָרנאָ, איז בלי ספּעק געווען דאָס אויפֿבליטן אין אַס דער האַפֿן- שטאָט פון אַ צענטער פון העברעאישן דרוק- זיבעצשטאָן און אַכצנטן יאָרהונדערט אין ליי- וואָרנאָ געווען דאָס אַרמ וואו סע איז געדרוקט געוואָרן מעסט אלע סדרים, מחזורים און אַנ- דערע ספרים וואָס זענען פאַרשפּרעט געוואָרן אין די מורחיקע קהילות און פון צפּון־אַפּריקע. דער ערשטער וואָס האָט געגרינדעט אַ העברע- אישע דרוק אין ליוואָרנאָ (אין יאָר 1674) איז געווען דער רב יודיה נבאָי, וועלכער האָט שפּעטער מיט צוויי יאָר אויסגעגעבן אַ פּירוש אויף משניות אונטערן נאָמען, כּפּ נחמ"ך, צווישן די ספרים וואָס זענען געדרוקט געוואָרן אין דער ערשטער ספּאַגראַפֿישער אינסטיטוציע פון ליי- וואָרנאָ איז געווען דער ערשטער חקק ענדליק שמועס". אין די שפּעטערדיקע צענדליג- יאָרקע שמועס, בפרט אין דער ערשטער העלפּס פון נעם אַכצנטן יאָרהונדערט, האָבן געדרוקט זייערע חיבורים אין ליוואָרנאָ פיל אָנגעזעענע מחברים. אין יאָר 1740 האָבן זיך פאַראייניקט, אונטער דער אָנפירונג פון שלמה בילפורט, דריי פאַר- לאַג אין איי גרעסערן דרוק־צענטער. פון דעם דאָזיקן מאַמענט ביזן מיטן צוואַנציגסטן יאָר- הונדערט זענען דאָרט דערשינען אַן ערך 800 ספרים: סידורים, ש"ס ספּרייורוש, די אויפֿ- פּרטיפּ, פּאַרלאַג בילפורט' און, דפּוס ליי- וואָרנאָ זענען געוואָרן באַקאַנט אין פיל ספּריי- שע קהילות פון דער וועלט.

אין אונדערן ביבליאָטעק געפינט זיך דאָס 1900 "אַגרת הרמ"ז" פון רבי משה זכות, וואָס איז געדרוקט געוואָרן אין ליוואָרנאָ, אין יאָר 1780, אין דער דרוק פון די שותפים אַבֶּרְהָם יצחק קאַשטיליו און אליעזר סעדון.

דאָס ספר איז אַ זאַמלונג פון בריוו, וואָס דער מחבר קעגן געשיקט צו פאַרשידענע רבנים, וואָס האָבן זיך געוואָנען צו אים מיט שאלות אויבֿ- ליגעזע אָנגעלעגנהייטן. די תשובות זענען גע- שריבן אין אַ שיינעם מליצהדיקן לשון־קודש. דאָס ספר איז געדרוקט מיט רשייכתב, מיר ברענגען אין פאַקסימיל דאָס סעריבלעט פון "אַגרת הרמ"ז".

מיט דער געלעגנהייט וואָס סע אין געוואָרן 500 יאָר זינט סע איז געגרינדעט געוואָרן אין דער שטאָט ליוואָרנאָ די ערשטע העברעאישע דרוק פון איטאליע, האָט מען אָפּגעטרעטן דוּלכ אַרויסלאָזן אַ פּאַסטמאָנט געווידמעט אַס דעם דאָזיקן געשעעניש. אַס דער מערקוואַרדיקער מאַ- מענט דערמאָנט דעם עבר פון אַן אלטער ספּר- דיטער קהילה, וואָס האָט אַנטוויקלט אַן אַקטיו- ווע גייסטיקע עטטיקייט.

דער אָנהייב פון אַס דער יידישער קהילה פון דער שיינער האַפֿן־שטאָט ביים טענענאָנישן ים, איז פאַרבוּנדן מיט אַן עדיקט, וואָס איז געחתי- געוואָרן אין יוני 1590 דורכ'ן גרויסן סאַט- מאַרשן פּערדינאַנד, דורך אַס דעם סע- דיקט, וואָס האָט געהאָט דעם ציל אויסצובריי- טערן די שטאָט און צו פאַרמערן די איינוואוי- נער. אין ליוואָרנאָ דערקלערט געוואָרן פאַר אַן "פּרייטע האַפּן און אַן אָפּטער אַרטישאַפּט", אַס דער דאָקומענט וואָס דערקלערט קלאָר אַז ער, עפנט די טויערן פאַר יעדן וואָס וויל פאַרטיי- געוואָרן און פאַר די קרבנות פון אומטאָלעראַנץ, איז געקומען נאָך אַ ספּעציעלער דערלויבניש- פון יאָר 1591, וועלכעט מען גרויסן וואָס, וועלכער האָט דערלויבט די מאַראַנטן וואָס זען נען געקומען פון פּעטראָגאליע אין די יידן וואָס זענען געקומען פון אַנדערע לענדער, אַז זיי זאָלן זיך באַזעצן אין ליוואָרנאָ און פּיאַז, געבן זיך אַייגענע מנהיגים פון דער קהילה, וואָס האָבן געהאַט, צוגלייך מיט אַנדערע קהילות, דאָס רעכט צו דערלעדיקן אַ ברייטע שיכט געזעל- שאַפּטלעכע און אַדמיניסטראַטיווע פּראָבלעמען, ס'טוכים. די רעליגיעזע טאָלעראַנץ, די ביינער- לעכע רעכטן און דאָס דערלויבן צו וואוינען אין פּאַסאַנאָס, האָט גורם געווען אַז די ספּריי- שע קהילה פון ליוואָרנאָ זאָל ניד וואַקסן אין דער צאָל, אַ פּאַלקטיצילונג וואָס איז געמאַכט געוואָרן אין יאָר 1633 ווייט אָן אַז אין דער שטאָט האָבן זיך באַזעצט 1250 יידן, אָנהייב 19- טע אַכצנטן יאָרהונדערט איז די צאָל געוואָקסן אויף 5,000, און אין סוף פון דעם זעלבליקן יאָר- הונדערט האָט די צאָל דערגרייכט 9,000.

די יידן האָבן געוואוינט, לרוב, אין שטאָט- פּערטל וואָס איז היינט באַקאַנט אונטערן נאָמען געטאַיאָשן איינפיר. אירע מיטגלידער האָבן אַנטוויקלט אַ ווייכע עקאָנאָמישע און געזעלשאַפֿ- טלעכע עטטיקייט, ביטראַגנדיק סיי צום אַנט- וויקלען די מלאכות, סיי צום אייפּבליען פונעם האַנדל מיט די אַנדערע מיטלענדישע האַפּנס, ציילנדיק זיך לייכצייטיק צווישן די פּיאַנערן פון דער אינדוסטריע פון דער דאָזיקער שטאָט (זעטערייטע, לעדער פאַבריק, שיי־בוי),

חנוכה תשל"ה: אורה ושמחה...

דורך אַרץ וואָס סע קומט זיך פאַר אַ גאַנטישן תּלמיד־חכם, אויסגעהערט מיט דער גרעסטער אויפּמערקזאַמקייט. נישט נאָר איין מאָל און נישט נאָר אויף איין אָרט, האָב נאָך געזען סרערו פון גערטרעטיק און אַונטערקענונג אין די אויגן פון די דאָרטיקע יידן: זייער פּרייד איז געוועזן דער גרעסטער שכר פאַר דער גרויסער טירחא פונעם וועג, דאָס איז געוועזן אונדזער שכר הליכה... ווייל, דאָס איז דאָך לייכט צו פאַרשטיין, אַז מ'ן פּאַרנאַם האָט נישט גע- קאַנט רעאַליזירען ווערן אָן אַ גרויסער מי און אָנטערענג. אונדזער סאָג האָט זיך אָנגעהויבן אין באַנינג און האָט זיך פאַרענדיקט, אויף אַן מרחק פון הונדערטער קילאָמעטער, נאָך דער האַלבער נאַכט, בשכּף דעם סאָג האָט דער רב הכולל שליט"א געדאוונט ביצורב, געהאַלטן עסלעכע דרשות, האָט באַזוכט שילן, בית־למינס און אַנדערע קהילהשע אינסטיטוציעס, האָט גע- רעד און אויסגעהערט מיט אויפּמערקזאַמקייט די מנהיגים פון די קהילות און טייל קהילה מיטגלידער, האָט געגעבן קלוגע עצות און נאָך אַזעלכע עטטיקייט. און צום סוף פון אַזאַ טעג ווען מיר, די וואָס האָבן אים באַגלייט, זענען געווען טויט־מיד, איז ער געוועזן הייסער און פול פון ענערגיע, גויט אָנצוהויבן, נאָך עס לעכט שעה פון אַפּראַ, אַז נייטע סאָג, פונקט אַז זיי, צו נאָך פיל מער אָנגעלאָדן, דאָס איז גע- ווען פאַר אונדז אַן אַנדער נס. אונטערן צייכן ...גענוי אזוי ווי עס איז געוועזן מעש אַ נס דאָס באַמיען פון די קהילות אונדזערע - אָן אויסנאַם - כדי צו פּיערן וואָס שטענען דעם יום־טוב, פאַרשטייט זיך, אין די גרעסטער קהי- לות - יאַס, קלוזש, טימישאַר, סערגיי־מורעש, דאָנאַפּאַ, שווי אָפּענערדעס פון דער וואונדער- באַרטער פּיערונג אין בוקאַרעסטער קאָנאַל- סעמפל - האָט די פּיערונג געהאַט אַ באַזונ- דערן פאַרנעם, וואו פיל יידן, חונים, כאָרג, תּלמוד־תורה קורסאַנטן האָבן זיך פּליטיק צו- געגויסט, אַבער רינדיק דורך זייער פּשוטות און וואַרעמקייט זענען די פּיערונגען געוועזן און אין די קלענערע קהילות, אייניקע פון זיי זענען דאָך באַזוכט געוואָרן צום ערשטן מאָל, אין סערגיי־מאָנאַ, אין סולטשעאַ, אין סעקוטש און אין אזוי פיל אַנדערע קליינע קהילות וואו אלע יידן, ס'פּ באַאיינדיקט צו האָבן ביי זיך אַזאַ חשובן גאַסע ווי די ענט רב הכולל שליט"א זענען געקומען צו אַס די פּיערונגען, לויט דער אָנ- ווייזונג פונעם רב הכולל שליט"א האָבן מיר פאַרזאָרגט אַז אויך אין אַס די קליינע קהילות זאָל מען הנהאָן האָבן פון אַס דעם יום־טוב, שיקנדיק זיי אַ חזן און אַ תּלמוד־תורה כאָר פון אַ שכוּתדיקער גרעסטער קהילה.

אין קאָנאָנעט פאַרענדיקט אַס דעם קורצן באַריכט אָן נישט אַז אין זאָל אונטערשרייבן די אַקטיווע עטטיקייט וואָס סע האָבן ארויסגע- וויזן די אָנפירערקאַמיטעטן פון די קהילות, מיר ווייטן דעם ביישטייער פון יעדן איינעם, מיר ווייטן וויפּל איניציאַטיוו און ענערגיע זיי האָבן פאַרענעמט, אַבער מיר קאַנטן עס וואָלט אלע אויסרעכענען זיי אָפּצוואַקנען, סע וואָלט נומים געוועזן צו פיל פּלאַץ, ווידער, צו לויבן בלויז אַ טייל פון זיי, וואָלט גענומען אַן אומלעכט פאַר די אַנדערע, דעריבער וועלן מיר זיי אַלע אָנ- ווינטן אַז זיי זאָלן נאָך זיינן אין דינסט פון די קהילות פּיל, פיל יאָר אין דינסט פון אונדזער הייליקע מוסדות".

ווען, אין אונדזער פּריערדיקן נומער פון אונדזער צייטשריפט, האָבן מיר צוגעזאָגט "אונדזער זיינער צו באַשרייבן וועגן די חנוכה פּיערונגען, האָבן מיר געהאַט אין זינגן אַ גע- וויינטלעכן חנוכה־רעפּאָרטאַזש, דאָס איז געוועזן אין אָנהייב פון די פּיערונגען, איצט, ביים סוף, גיבן מיר זיך אַפּ השבּון, און די ווערטער וועלן נישט זיין בכוח אויסצודריקן די פּראַכט פון די חנוכה־ליכטלעך תּשליה. די פּרייד וואָס זיי האָבן אַריינגעברענגט אין די יידישע הערצער און אין אלע אונדזערע קהילות, פונקט אזוי ווי די חכמי התלמוד האָבן אויסגערעכט זייער ענטוויאָם ביי דער שבת אים השואבה מיט די ווערטער מי שלא ראה... ווער סע האָט נישט געזען אַזאַ יום־טובדיקייט, זאָגן מיר אויך, פאַראַפּראַוירן: דיק; ווער סע האָט נישט געזען די פּרייד פון אונדזערע חנוכה ליכט אין אונדזערע קהילות - דער האָט קיין פּרייד אין זיין גאַנצן לעבן נישט געזען!...

ווער סע האָט נישט געזען... נאַטירלעך, האָבן מיר געטראַכט וועגן די יעניקע וואָס האָבן יאָ געזען אַס די דאָזיקע פּרייד, נאָך מער, - וועל- כער איז געווען דער קוואַל און דער מקור פון אַס דער פּרייד, וועלכער האָט אונדז אלע אויך גלייכ- צייטיק באַגייסטערט דורך זיין אייגענער פּלייס און באַייטערונג מיט וועלכע דער האָט זיך גע- ווידמעט די טעג און די נעכט, כדי זיי פּרייד און יום־טובדיקע שיינענדיקייט ליכט זאָלן אַריי- נברענגן אין אלע אונדזערע קהילות, אין אלע אונדזערע יידישע היימען, ווי נאָר ער איז צוריקגעקומען פון זיין רייזע, און אויסטאַטערן דיקע אַבער מיט אזוי פיל געבענשטע רעוול- טאַטן, במשך וועלכע דער האָט באַזוכט 28 קהי- לות - גרעסטער און קלענערע - איבערן לאַנד, האָבן מיר געבעטן דעם רב הכולל ד"ר דוד משה רון שליט"א, אַז ער זאָל האָט דעם גוטן ווילן און אונדז איבערנעמען, פאַר אונדזערע לייבונג, זיינע איינדרוקן און אַפּשאַצונגען, וועל- כע מיר פאַרעפּנטלעכן אונטערן טיטל, די פּיר קשיות".

נאָך איין נס - אין נס חנוכה...

אין האָב געבעטן דעם ה' עמיל שעכטער, גע- נעואליטעקעמאַר פון דער פּעדעראַציע פון די יידישע קהילות אין רומעניע, ער זאָל אונדז דערציילן זיינע איינדרוקן:

ווייך און די פּריערדיקע יאָרן, האָב איך געהאַט דעם באַזונדערן כּכוד צו באַגלייטן דעם רב הכולל שליט"א במשך דער גאַנצער חנוכה־רייזע איבער אונדזערע קהילות, הגם איך האָב געמינט אַז אין קאָ שוין די רויזע מעג לעכטיקען פון זיין איבערגעגעבנקייט פון אונדז דער גייסטיקן מנהיג, און אַז מודה זיין אַז יעדעס מאָל לעב אין אַיבער אים מאַמענטן פון גרויסער איבערראַשונג, אזוי איז עס יעדעס מאָל ווען אַ געפּין זיך אין זיין סביבה, פּורט אין דער וואָך פון חנוכה, דאָס איז אַן איינ- צווייטיקע וואָך, ווייל פּנחה ווילנדיק אַרום- נעמען וואָס מערער קהילות, צו באַזוכן וואָס מער יידן, האָט זי נישט די געוויינטלעכע זיבן טעג, נאָר אַכט, ניי און אויך אַפּילו צען, אין יעדן טאָג האָבן מיר באַזוכט צו דריי, פיר און אויך פינף קהילות, אין יעדער איינער פון זיי האָט דער רב הכולל שליט"א געהאַלטן קאַטש אין דרשה, איז געווען אָנווענדיק ביים דאווע- נען און צינגן די חנוכה־ליכט, האָט אַריינגע- בראַכט פּרייד פון אַמחדיקער אַמנה און בכּוונת, מיט איבערנעמען, אין די גרעסטע קהילות, מיט טויזנטער יידן, ווי אויך אין די קלענערע, פון צענדליקער זיין צו בלויז עסלעכע יידישע מש- פּחות, אין ער אָפּגעוואַרט געוואָרן מיט גרויס ליבשאַפּט, מען איז אים אַקעגנגעקומען מיטן

(סוף אויף זייט 9)

בנערינו ובקוננו... אנשים, בשים וטף... די ראדעוויצער יידן הערן זיך צו מיט אויפגעקאמקייט צו דער חנוכה־דרשה פון רב... כולל שליט"א

